

O strankama i zastupnicima u parničnom postupku

**Doc. dr
Slobodan
Stanišić**

*Advokat iz Banjaluke
i docent na Fakultetu
pravnih nauka
Panevropskog
univerziteta „APEIRON“
u Banjaluci*

Rezime: Pored opštih izlaganja o pojmu parnice i učesnicima parničnog procesnog odnosa, u članku se razmatraju teorijska i zakonodavna rješenja koja se odnose na stranke i zastupnike i njihov položaj i ulogu u parničnom postupku, uz navođenje odgovarajućih primjera iz sudske prakse.

U tom pravcu, je obrađena stranačka, parnična i postulaciona sposobnost tužioca, tuženog i drugih učesnika parnice, sa osvrtom na njihovu procesnu legitimaciju u parničnom postupku.

Posebna pažnja je posvećena svim oblicima zastupanja u parničnom postupku, a naročito tzv. organima-zastupnicima i različitom postupanju sudova u nekim slučajevima.

Ključne riječi: spor, stranke, zastupnici, punomoćnici, parnica, legitimacija

UVOD

U građansko-pravnim odnosima između pojedinih subjekata prava, pojavljuju se razni sporovi o postojanju ili nepostojanju nekog građanskog prava ili pravnog odnosa, o sadržini ili pak obimu toga prava ili pravnog odnosa.

Pravno uređene društvene zajednice svojim sistemskim propisima obezbjeđuju svakom licu pravo, da u takvim sluča-

jevima, od nadležnog suda, u propisanom postupku, zatraži rješenje postojećeg spora odnosno zaštitu svoga subjektivnog građanskog prava, ukoliko smatra da je isto povrijeđeno, ugroženo ili pak osporeno.

Kada se spor, kao vid neslaganja lica u građansko-pravnom odnosu, na propisan način iznese pred sud, u cilju traženja rješenja spornog odnosa, a nadležni sud prihvati da o tom odnosu donese odluku, možemo reći da u tom trenutku navedeni spor dobija karakter parnice kao svojevrsnog procesno-pravnog odnosa u kojoj će isti biti razriješen sudskom odlukom.

“Postupak u parnici, kao određeni društveni fenomen, manifestira se kao niz aktivnosti procesnih subjekata – suda, stranaka i ostalih sudionika u postupku – koje se odvijaju nadovezujući se jedna na drugu radi toga da se raspravi i odluči o osnovanosti tužiteljeva traženja da mu se pruži pravna zaštita određenog sadržaja.”¹¹

U našem pozitivnom procesnom zakonodavstvu²² su propisana pravila postupka na osnovu kojih sudovi u Republici Srpskoj raspravljaju i odlučuju u građansko-pravnim sporovima.

To su pravila prinudnog ili dispozitivnog karaktera koja regulišu aktivnost suda, stranaka i ostalih učesnika u postupku kao procesnih subjekata.

U parnici odnosno postupku koji se pred sudom povodom spornog odnosa vodi obavezno učestvuju sud i parnične stranke, kao osnovni procesni subjekti u užem smislu sa određenim, zakonom propisanim ulogama.

Od trenutka zasnivanja parničnog procesnog odnosa pa do njegovog završetka važnu ulogu imaju određene procesne pretpostavke u pogledu stranaka i njihovih zastupnika bez kojih se parnica ne može zasnovati niti voditi.

To su pitanja stranačke, parnične i postulacione sposobnosti učesnika spornog procesnog odnosa, kao i pitanja zastupanja stranaka i drugih lica kojima je stranačka sposobnost priznata u parničnom postupku.

U ovom referatu ću se uglavnom ograničiti na razmatranje navedenih pitanja sa posebnim osvrtom na sporna pitanja u vezi sa zastupanjem ustanova u parničnom postupku.

PARNIČNE STRANKE I DRUGI UČESNICI PARNIČNOG PROCESNOG ODNOSA

Parnične stranke su:

- *t u ž i l a c* - koji postavlja zahtjev da mu sud pruži pravnu zaštitu i

1 Citirano prema djelu “Građansko parnično procesno pravo”, autora Dr.Siniše Trive, Dr.Velimira Belajeca i Dr.Mihajla Dike; VI izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine, Zagreb, 1986.

2 Čl.1 Zakona o parničnom postupku (Službeni glasnik Republike Srpske br.58/03, 85/03, 74/05, 63/07 i 49/09)

- *t u ž e n i* - prema kome se zaštita traži.

Sud je treći procesni subjekat koji treba da odluči o ishodu spora odnosno parnice.

Radnje suda i stranaka u parnici (parnične radnje), u svojoj ukupnosti predstavljaju jednu kontinuiranu aktivnost koja se odvija tako da svaka prethodna radnja uslovljava onu koja, prema propisanom redosljedu, iza nje slijedi, pri čemu procesni subjekti, sa svakom novom parničnom radnjom dolaze u drugi procesni položaj, različit od onoga u kome su do tada bili.

Ovakva procesna aktivnost suda i stranaka stvara utisak kretanja unaprijed i ima za cilj saznanje odnosno utvrđenje suda o postojanja nekog prava ili pravnog odnosa, zbog čega se parnični postupak u pravnoj teoriji i označava kao *kognicioni postupak*.

Položaj tužioca i tuženog u parnici se stiče, po pravilu, podnošenjem sudu tužbe kojom jedno lice, kao aktivna strana u tom procesnom odnosu traži sudsku zaštitu prema drugom licu kao pasivnoj strani. Na opisani način tužilac i tuženi, po pravilu i u najvećem broju slučajeva, stiču položaj stranke u parnici.

Međutim, položaj stranke u parnici može se steći i zajedničkim prijedlogom za razvod braka i zahtjevom za razvod braka na osnovu sporazuma.

U ovim slučajevima podnosioci imaju položaj predlagača.

Položaj stranke u parnici ne stiče se samo podnošenjem tužbe odnosno zahtjeva već i tzv. sukcesijom u procesni položaj lica koje je do trenutka sukcesije imalo svojstvo stranke u parnici.

Ova procesnopravna sukcesija nastupa uglavnom kao posljedica univerzalne građansko-pravne sukcesije.

Naime, smrt fizičkog lica koje je do trenutka delacije bilo stranka u postupku ima učinak da ono prestaje biti stranka u postupku jer je prestalo da postoji, a njen pravni sljednik (sukcesor) preuzima njen položaj.

Prestanak ili pak statusna promjena pravnog lica (spajanje, pripajanje ili pak podjela pravnog lica), takođe dovodi, po samom zakonu, do sukcesije u procesnom odnosu.

Na mjesto pravnog lica koje prestalo postojati ili se pak statusnom promjenom spojilo, pripojilo ili podjelilo stupaju kao sukcesori njegovi pravni sljednici preuzimajući položaj svog pravnog prethodnika kao stranke u onom stadiju u kojem se parnica zatekla u trenutku sukcesije.

Građansko-pravni sukcesori se ne mogu protiviti procesno-pravnoj sukcesiji jer ona nastupa ex lege, a oni postaju parničnom strankom u trenutku kada je nastupila građansko-pravna sukcesija.

Procesnopravna sukcesija može biti samo univerzalna. Sukcesor stupa u sva procesna ovlaštenja i preuzima sve procesne terete prethodnika.

Do čisto procesno-pravne sukcesije dolazi i u slučaju:

- pribavljanja stvari ili prava o kojem teče parnica;
- preinačenja tužbe u subjektivnom smislu;

Obzirom da su parnične stranke tužilac i tuženi, subjekti procesnog odnosa za koje se i protiv kojih se pruža sudska zaštita, položaj stranke u parnici nemaju umješači na strani stranke i zastupnici stranke, jer oni učestvuju u tuđoj parnici.

Pored stranaka, u parnici se mogu pojaviti i treća lica u sporednim postupcima koji se vode uz postupak o glavnoj stvari, kao subjekti posebnog sporednog (incidentalnog) procesnog odnosa koji nastaje povodom parnice.

Ova lica stupaju u pomenute posebne sporedne procesne odnose upravo povodom parnice koja se između tužioca i tuženog vodi o glavnoj stvari.

Ona imaju u tom sporednom procesnom odnosu *položaj stranke ad hoc*, ali one nisu parnične stranke, već incidentalne stranke koje se nalaze u posebnom procesnom odnosu sa sudom i u tom odnosu imaju određena prava i obaveze.

Položaj stranke ad hoc imaju svjedoci, vještaci, prevodioci, tumači, treća lica obavještena o parnici i sl.

Oni imaju položaj stranke ad hoc kada sud odlučuje o nekom njihovom pravu ili dužnosti (na pr. o zahtjevu svjedoka o troškovima, te vještaka, tumača i prevodilaca i sl. o troškovima i nagradama) ili pak o zahtjevu trećeg lica da učestvuje u parnici, o kažnjavanju zbog narušavanja reda, svjedoka, vještaka i zastupnika.

Položaj stranke u parnici imaju i određeni organi ustanova kojima je zakonom priznato svojstvo stranke.

To svojstvo ima, na primjer, Centar za socijalni rad u svojstvu organa starateljstva, kada na osnovu zakonskog ovlaštenja može da podigne tužbu.

Svojstvo stranke se može steći i na osnovu odluke suda da određenim oblicima udruživanja prizna svojstvo stranke u konkretnoj parnici.

Da bi određeno lice moglo biti stranka u parničnom postupku i u tom postupku samostalno preduzimati procesne aktivnosti, postupku potrebno je da su ispunjeni i određeni uslovi i to:

- da se radi o licu koje ima stranačku sposobnost;
- da se radi o stranci koja ima parničnu, a u nekim slučajevima i postulacionu sposobnost;
- da se radi o stranci koja ima procesno ovlaštenje za vođenje parnice ili tzv. procesnu legitimaciju, (aktivnu i pasivnu legitimaciju)

U predstojećim izlaganjima će biti govora o ovim procesnim pretpostavkama.

STRANAČKA SPOSOBNOST

Da bi se pravilno razumio pojam stranačke sposobnosti potrebno je prethodno ukratko objasniti pojmove pravne i poslovne sposobnosti, kao pojmove materijalnog prava.

Naime, pravna sposobnost se poklapa sa pojmom pravnog subjektiviteta ili subjekta prava.

Pravni subjektivitet imaju fizička i pravna lica.

Pravni subjekt je lice koje može biti nosilac prava i obaveza u pravnom odnosu. Ovo svojstvo pravnog subjekta (bilo kao fizičkog ili pravnog lica) da bude nosilac prava i obaveza u pravnim odnosima, naziva se i terminom pravna sposobnost.

Pravnu sposobnost fizička lica stiču rođenjem, a gube smrću.

Pravna lica stiču pravnu sposobnost ili pravni subjektivitet upisom u sudski registar, a gube prestankom odnosno brisanjem iz registra.

Pravna sposobnost je uslov za sticanje stranačke sposobnosti³³ jer svi pravno sposobni, dakle svi subjekti prava, bilo da se radi o fizičkim ili pravnim licima, su ujedno i stranački sposobni.

Stranačka sposobnost – “*ius standi in iudicio*” ili *pravo stajati pred sudom* jeste sposobnost nekog lica da bude nosilac procesnih prava i obaveza koje proističu iz jednog procesnog odnosa, odnosno nosilac ovlaštenja i tereta priznatih i određenih građanskim procesnim pravom.

Stranačka sposobnost ne zavisi od konkretne parnice, pa određena lica ovu sposobnost imaju i kada nisu stranke u parnici.

Stranačka sposobnost ne zavisi ni od konkretnog građansko-pravnog odnosa u kojem bi imalac ove sposobnosti učestvovao, jer određena lica imaju stranačku sposobnost nezavisno od toga da li su akteri nekog građansko-pravnog odnosa.

Stranačka sposobnost je procesna pretpostavka za funkciju stranke u parnici (tužioca i tuženog) kao i za funkciju umješača i zastupnika u parnici.

Ona je pretpostavka za postojanje sposobnosti za samostalno preduzimanje parnič-

3 “Tzv. stranačka sposobnost odgovara općoj pravnoj sposobnosti na području građanskog prava. Lica kojima je pravna sposobnost ograničena u stanovitom pogledu n..pr. u sticanju nekretnina, neće u parnicama, koji se tiču tih pravnih odnosa imati ni stranačke sposobnosti.” – Zakonik o sudskom postupku u građ. parnicama- GPP, § 102 st.1, priredili Dr. Ante Verona i Dr. Srećko Zuglia, str. 161, Tisak jugoslovenske štampe d.d., Zagreb 1932.

nih radnji odnosno tzv. parnične sposobnosti, jer samo stranački sposobni mogu biti i parnično sposobni.

Sva **fizička lica** koja su pravno sposobna imaju i stranačku sposobnost koju stiču rođenjem, a gube smrću.

Stranačku sposobnost može imati i začeto dijete, ako se živo rodi, pa se parnica i protiv njega može voditi pod pomenutim rezolutivnim uslovom.

Sva **pravna lica**, imaju stranačku sposobnost, tj. mogu biti parnična stranka.

Pravna sposobnost određenih subjekata koja nisu fizička lica zavisi od toga da li im odnosno pravni poredak priznaje svosjstvo pravnog lica ili ne .

Oni subjekti koji nemaju svojstvo pravnog lica, nemaju ni pravnu, pa prema tome ni stranačku sposobnost.

Međutim, zakonodavac prihvata izuzetak od gornjeg pravila⁴⁴, kada propisuje da se posebnim propisima određuje ko osim fizičkih i pravnih lica može da bude stranka u parnici.

On daje ovlaštenje da se posebnim propisima prizna stranačka sposobnost i onima koji nemaju pravni subjektivitet.

Tako, na primjer javni tužilac i neke ustanove mogu da pokrenu parnicu, jer im je zakonom ili podzakonskim aktom priznato svojstvo parnične stranke.

Parnični sud može priznati⁵⁵ svojstvo stranke i nekim oblicima udruživanja koja nemaju stranačku sposobnost pod uslovom da taj oblik udruživanja ispunjava bitne uslove za sticanje stranačke sposobnosti, a posebno ako raspolaže društvenim sredstvima odnosno imovinom na kojoj se može sprovesti izvršenje.

Radi se o izuzetku od pravila, uz napomenu, da priznanje svojstva stranke ima dejstvo samo u toj parnici.

Protiv rješenja kojim sud nekom od oblika udruživanja priznaje "*ius standi in iudicio*" (stranačku sposobnost), posebna žalba nije dozvoljena.

Ako neko nema stranačke sposobnosti, on ne može ni biti stranka u parničnom postupku, pa sud u takvom slučaju ne može ni raspravljati niti odlučivati.

U toku cijelog postupka, sud bilo kojeg stepena, po službenoj dužnosti, pazi da li osoba koja se pojavljuje kao stranka ima stranačku sposobnost, odnosno da li može biti stranka u postupku.

4 Vidi čl.291 st.1 i 2 Zakona o parničnom postupku

5 Vidi čl.291 st.3 Zakona o parničnom postupku

Radi se o propisu kogentne prirode čije nepoštovanje, dovodi do procesnih nedostataka koje sud ima obavezu da otkloni, ako je to uopšte moguće u određenoj fazi postupka.

Preduzete radnje stranke koje nema stranačke sposobnosti imaju uslovan (rezolutivan) značaj, pa će biti relevantne samo ako se taj procesni nedostatak naknadno ukloni.

Nedostatak stranačke sposobnosti predstavlja razlog apsolutne ništavosti o kojem žalbeni i revizijski sud vode računa po službenoj dužnosti, ako vođenje parnice odnosno obavljanje pojedinih radnji nije naknadno odobrilo lice koje steklo stranačku sposobnost.

O "*ius standi in iudicio*" ili stranačkoj sposobnosti, odnosno ko može, a ko ne može biti stranka u postupku, jugoslovenska sudska praksa se već odavno izjasnila u nizu sudskih odluka⁶⁶, kojima su uglavnom potvrđeni iznijeti stavovi teorije našeg procesnog prava.

U sudskoj praksi⁷⁷ su zabilježeni slučajevi da se stranačka sposobnost priznavala: *odborima za elektrifikaciju, skupu vlasnika garaža kao tužiocu, poredovničkoj zajednici* (udruženim korisnicima prava mljevenja žita u mlinu – "poredovnicima"), *odborima za izgradnju vikend-naselja*.

PARNIČNA SPOSOBNOST

Kao što se pojam stranke i stranačke sposobnosti u parničnom postupku u pravnoj teoriji i legislativi vezuje za pravni subjektivitet odnosno pravnu sposobnost fizičkih i prav-

6 "I općinska i oblasna školska uprava samo su organi odnosno upravne vlasti bez vlastite imovine te ne dolaze u obzir kao subjekti imovinskih prava; svojstvo juridičkog bića imaju općina odnosno država, čija je imovina." (Rješenje Stola sedmorice Odjeljenje B u Zagrebu br. Rv.192-27 od 22.03.1927 g.) ; Verona-Zuglia "Gr.par.postupak", str.170-171, sent.13 i 14-a, Zagreb 1932 "Oblasna školska uprava nije samostalno juridičko biće, nego organ uprave bez svoje zasebne imovine, pa nema sposobnost *in iudicio standi*." (Rješenje Stola sedmorice Odjeljenje B u Zagrebu br. Ut.204-26 od 16.11.1929 g.); "Režijski odbor Mesne zajednice nema svojstvo pravnog lica i on ne može biti stranka u sporu. Stranka može biti samo Mesna zajednica ili opština, što zavisi od toga u čije ime i za čiji račun, odnosno sa čijim ovlaštenjem je režijski odbor poslovao" (V.S.Srbije, Rev.316/76, Akt. sudska praksa iz Gr.proc.prava, str.33, sent.257, Posl.biro, Beograd 1996. "Sud kao državni organ nema svojstvo pravnog lica, pa sledstveno tome nema ni stranačku sposobnost u smislu čl.77 st.1 ZPP. Zato u sporovima iz radno-pravnih odnosa u sudu tužena može birti samo republika u kojoj sud vrši sudsku vlast" (V.S.Srbije, Gzz.93/94), "Parnica u praksi", str.79, sent..17, Posl.biro, Beograd 2002; "Osnovna škola ima svojstvo pravnog lica pa samim tim i stranačku sposobnost." (V.S.Srbije, Rev.1863/97); "Parnica u praksi", str.81, sent..23, Posl. biro, Beograd 2002; "Organi uprave nisu pravna lica (a to nije ni Skupština opštine) pa ne mogu biti stranka u parnici u smislu čl.77 ZPP." (V.S.Srbije, Prev.3806/98); "Parnica u praksi", str.83, sent..24, Posl.biro, Beograd 2002; Isto i VPS Hrvatske Pž-12807/86 od 11.11.1986, Županijski sud u Puli Gž-980/96 od 07.10.1996; Županijski sud u Rijeci Gž-946/97, Izbor odluka br.2/97- 131, citirano prema "Komentar ZPP Federacije BiH, str.157, Izdanje OSCE, Sarajevo 2000. "Kada je tužbi označena radnja, a nije označen i njen vlasnik, takva tužba je neuredna jer ne postoji stranka u postupku pošto radnja nema svojstvo pravnog lica. Postupanje po tužbi protiv tako označene stranke u parničnom postupku predstavlja bitnu povredu odredaba ZPP iz čl.354 st.2 t.10." (Rješenje Višeg privrednog.suda u Beogradu., Pž.7469/2000 od 25.04.2001.), "Parnica u praksi", str.84- 85, sent..28, Poslovni biro, Beograd 2002;

7 Vidi odluke Vrhovnog suda Hrvatske br. Gž-2724/74 od 02.07.1975 - Janković : Komentar ZPP, str.114 ; Gž-1209/80 od 22.10.1980 - Pregled sudske prakse br.16/182 ; Rev.2754/87 od 20.12.1989- Pregled sudske prakse br.48/89 ; Privredni sud Hrvatske, Pž-3561/90 od 28.01.1992 ; Visoki trgovački sud Hrvatske Pž.191/96 od 19.03.1996 - Zbirka rješidbi hrvatskih trgovačkih sudova br.4, 133.

nih lica da u pravnim odnosima mogu biti nosioci prava i obaveza, tako se i pojam parnične sposobnosti vezuje za njihovu, prije svega, poslovnu sposobnost

Tako i važeći Zakon o parničnom postupku⁸⁸ vezuje parničnu sposobnost za poslovnu sposobnost, propisujući da *“stranka koja je potpuno poslovno sposobna može sama vršiti radnje u postupku (parnična sposobnost).”*

Pojam parnične sposobnosti, se na izvjestan način vezuje i za stranačku sposobnost, što uostalom i neposredno proističe iz citiranog zakonskog teksta odredbe koja definiše parničnu sposobnost, jer se tekstu naglašava da se parnična sposobnost odnosi na **“stran-ku” koja je potpuno poslovno sposobna...**

Kako se zakonska definicija procesne sposobnosti najvećim dijelom oslanja na poslovnu sposobnost kao pojam materijalnog prava, potrebno je, radi boljeg razumjevanja iste, nešto reći i o poslovnoj sposobnosti.

Poslovna sposobnost je sposobnost nekog lica da svojim izjavama volje stvara prava i obaveze u domenu materijalnog prava, da utiče na nastanak, modifikaciju i prestanak prava i obaveza. (Na primjer, to je sposobnost nekog lica da zaključuje pravne poslove).

Poslovna sposobnost nužno pretpostavlja pravnu sposobnost jer da bi se svojom izjavama volje mogla stvarati prava i obaveze, treba, dakle imati sposobnost biti subjektom prava i obaveza.

Nasuprot prednjem, pravna sposobnost, ne pretpostavlja nužno i poslovnu sposobnost, jer subjekti prava ne moraju imati poslovnu sposobnost.

Poslovna sposobnost je regulisana imperativnim pravnim normama tako da zainteresovana lica ne mogu svojim izjavama volje otkloniti njihovu primjenu, proširiti ili ograničiti njihov obim.

U našem pravnom sistemu potpunu poslovnu sposobnost imaju fizička lica koja su navršila 18 godina života, dakle punoljetna lica, s izuzetkom da se potpuna poslovna sposobnost može steći i prije navršenih 18 godina života, stupanjem maloljetnog lica u brak, na osnovu dozvole nadležnog suda.

Punoljetna lica mogu samostalno preduzimati sve pravne poslove osim u slučaju ukoliko na istima nije produženo roditeljsko pravo ili ukoliko nisu stavljena pod starateljstvo iz razloga što zbog nekog tjelesnog nedostatka ili duševne bolesti nisu u stanju da se samostalno staraju o svojoj ličnosti ili pak o svojim pravima i interesima.

Ograničenu poslovnu sposobnost imaju maloljetnici u rasponu od navršene 14 odnosno 15 godine života do navršene 18 godine života (stariji maloljetnici), kao i sa njima upodobljena punoljetna lica.

88 Vidi čl.292 st.1-3 Zakona o parničnom postupku

Potpuno poslovo nesposobna su lica do navršene 14 odnosno 15 godine života (mlađi maloljetnici), kao i sa njima upodobljena punoljetna lica.

Potpuno poslovno nesposobna i sa njima upodobljena punoljetna lica ne mogu samostalno preduzimati bilo kakve pravne poslove. U ime i za račun ovih lica pravne poslove zaključuju njihovi zakonski zastupnici – roditelji odnosno starioci.

Ako takvi poslovi budu ipak zaključeni isti će se smatrati apsolutno ništavim. Takvi poslovi poslovno nesposobnih lica ne mogu se naknadno konvalidirati ni izjavama njihovih zakonskih zastupnika.

Ograničeno poslovno sposobni mogu preduzimati pravne poslove⁹⁹, bez odobrenja zakonskog zastupnika, samo u granicama svoje poslovne sposobnosti. Tako na primjer, oni mogu stupiti u radni odnos odnosno zaključiti ugovor o radu, zaključivati ugovore kojima raspolazu svojom zaradom i sl.

U našoj teoriji i praksi preovlađuje shvatanje da pravna lica, imaju poslovnu sposobnost; da imaju volju koju manifestuju na osnovu zajednički izražene volje svojih članova. Volju pravnog lica izražava njegov organ, kao njegov predstavnik, koji je nešto više nego običan zastupnik, pa se u teoriji često naziva i “organ-zastupnik”.

Parnična sposobnost je sposobnost stranke da sa procesnopравnim učinkom samostalno ili preko zastupnika kojega je sama odredila, preduzima parnične radnje u određenom sporu.

Ovu sposobnost stranka ispoljava sama, dakle neposredno, preduzimajući lično određene procesne radnje ili preko zastupnika koga ona postavlja.

Kao što smo već i ranije naveli, parnična sposobnost se, po pravilu, podudara sa poslovnom sposobnošću.

Krug nosilaca parnične sposobnosti je uži od kruga nosilaca stranačke sposobnosti jer se parnična sposobnost ne priznaje svim nosiocima stranačke sposobnosti.

Obzirom da se parnična sposobnost može priznati samo licima, organima i oblicima udruživanja koja imaju određeni procesno-pravni subjektivitet, stranačka sposobnost je pretpostavka parnične sposobnosti.

Parnična sposobnost može biti samo potpuna i bezuslovna, što znači da stranka koja ima parničnu sposobnost može preduzimati **sve parnične radnje**.

Nisu parnično sposobna lica koje su ovlaštena da pravno relevantne aktivnosti preduzimaju pod rezolutivnim uslovom da aktivnosti budu naknadno odobrene.

9 Vidi čl.56 Zakona o obligacionim odnosima

Lica koja nemaju parničnu sposobnost u parnici zastupaju njihovi zakonski zastupnici.

PARNIČNA SPOSOBNOST FIZIČKIH LICA

Parničnu sposobnost imaju, potpuno poslovno sposobna¹⁰¹⁰ **fizička lica**, pa se u tom smislu **parnična sposobnost fizičkih lica** i vezuje za poslovnu sposobnost.

Naime, punoljetno lice kojem je djelimično ograničena poslovna sposobnost parnično je sposobno u granicama svoje poslovne sposobnosti, što znači da to lice ima potpunu parničnu sposobnost, jer parnična sposobnost, kao što je gore rečeno, može biti samo potpuna odnosno neograničena.

Prema tome, kada u odredbama o parničnoj sposobnosti punoljetnih lica kojima je djelimično ograničena poslovna sposobnost ili pak parničnoj sposobnosti maloljetnih lica koja nisu stekla potpunu poslovnu sposobnost, propisuje da su ta lica *“parnično sposobna u granicama svoje poslovne sposobnosti”*, zakonodavac time daje mogućnost da takva lica imaju parničnu sposobnost u parnicama koje se tiču samo onih njihovih odnosa u kojima imaju potpunu poslovnu sposobnost, a da parničnu sposobnost nemaju u parnicama koje se vode u vezi sa onim pravnim odnosima s obzirom na koje im je poslovna sposobnost oduzeta ili pak ograničena.

Radi boljeg razumjevanja navodimo neke primjere:

*“Osoba koja je napr.zbog prekomjernog uživanja alkohola djelomično lišena poslovne sposobnosti, pa ne može samostalno raspolagati svojom imovinom, može samostalno zaključiti brak, pa stoga, kao parnično sposobna, sudjelovati u svojstvu stranke u bračnim sporovima.”*¹¹¹¹

*“Tako maoljetnik s navršenih 15 godina života koji radom ostvaruje prihode može raspolagati ostvarenim osobnim dohotkom i zaradom, pa bi mu o sporovima u vezi sa tim odnosima trebalo priznati parničnu sposobnost.”*¹²¹²

Lica za koja se može izvesti nedvosmislen zaključak da nisu u stanju da vode računa o svojim pravima i obavezama, dakle kojima bi tek trebalo oduzeti poslovnu sposobnost, trebalo bi tretirati kao da nisu parnično sposobna, bez obzira na činjenicu što im poslovna sposobnost nije oduzeta.

U tom pravcu se izjašnjava i sudska praksa¹³¹³.

¹⁰ čl.292 st.1-3 Zakona o parničnom postupku.

¹¹ Citirano prema djelu “Građansko parnično procesno pravo” - VI izmjeno i dopunjeno izdanje, autora Dr.Siniše Trive, Dr. Velimira Belajeca i Dr.Mihajla Dike, str.243, §61/3, Narodne Novine, Zagreb, 1986.

¹² Citirano prema djelu “Komentar ZPP FbiH, autora Dr.Mihajla Dike i Mr.sci.Joze Čizmića, str.161, Osce, Sarajevo, 2000.

¹³ Vidi odluke V.S.BiH Gž-399/71, Zbirka sudskih odluka 1/72 – 158; V.S.Hrvatske Rev.4279/74, Zbirka sudskih odluka 4/77 – 238 ; V.S.Hrvatske Rev.519/83, Pregl.sudske prakse br.23/84 – sent.170, V.S.Hrvatske Rev.231/96, Izbor sudskih odluka br.2/1996, sent 108.

Parnična sposobnost u Republici Srpskoj odnosno Federaciji BiH prosuđuje se po zakonima Republike Srpske odnosno Federacije BiH kojima je uređena poslovna sposobnost.

PARNIČNA SPOSOBNOST PRAVNIH LICA

Prema shvatanju koje prevladava u našoj teoriji procesnog prava¹⁴⁵, **pravna lica** su poslovno sposobna, pa stoga **imaju i parničnu sposobnost**.

Pravna lica u parničnom postupku zastupaju njihovi zastupnici po zakonu, statutu ili drugom opštem aktu.

U slučajevima kada sud određenim oblicima udruživanja prizna stranačku sposobnost, onda takvi oblici udruživanja imaju i parničnu sposobnost.

Nasuprot prednjem, nemaju parničnu sposobnost pravna lica kojima nadležni organ zabrani rad odnosno nad kojima bude otvoren stečajni postupak.

U slučaju nastupanja posljedica otvaranja stečajnog postupka nad pravnim licem ili pak u slučaju zabrane rada, pravno lice gubi parničnu sposobnost, zbog čega i dolazi do prekida parničnog postupka po sili zakona.¹⁵¹⁶

Ova lica, u parničnom postupku zastupa stečajni upravnik, kao svojevrsan zakonski zastupnik . (*zakonski zastupnik sui generis*)

PARNIČNA SPOSOBNOST TUŽILAŠTVA I PRAVOBRANILAŠTVA

Tužilac, mada nema svojstvo pravnog lica, stranačke ni poslovne sposobnosti, ovlašteno je po samom zakonu¹⁶¹⁷, da u nekim bračnim sporovima¹⁷¹⁸ učestvuje kao stranka.

Ono ima parničnu sposobnost i u parnicama radi utvrđenja ništavosti ugovora¹⁸¹⁹.

U cilju zaštite imovinskih prava i interesa Republike Srpske, Grada, Opštine i njihovih organa i organizacija, te drugih organa i organizacija koji nemaju svojstvo pravnog lica i nisu upisani u sudski registar, a koje se finansiraju iz budžeta Republike Srpske, Pravobranilaštvo Republike Srpske, kao samostalni organ, preduzima pravna sredstva pred sudovima i drugim nadležnim organima.

14 Suprotno stanovište da pravna lica nemaju poslovne, pa time ni parnične sposobnosti zastupaju Tomislav Ralčić i Vitoje Tanasković u djelu "ZPP sa komentarom, sudskom praksom i obrascima", str.189, izdanje NIP "Književne novine", Beograd, 1977 g.

15 Vidi čl.378 st.1 t.3 i 4 Zakona o parničnom postupku

16 Vidi čl. 49 Porodičnog zaklona RS (Sl.gl.RS br.54/2002)

17 Radi se o bračnim sporovima u kojima javno tužilaštvo ima pravo na tužbu za poništenje braka u slučaju zaključenja braka između krvnih srodnika u pravoj i pobočnoj liniji – bračne smetnje iz čl.33 Porodičnog zakona.

18 Vidi čl.109 st.2 Zakona o obligacionim odnosima

Kada Pravobranilaštvo Republike Srpske pomenute radnje obavlja na osnovu zakonskog ovlaštenja (pokretanje parničnog postupka podnošenjem tužbe, okončanje postupka povlačenjem tužbe ili odricanjem od tužbenog zahtjeva, priznanje zahtjeva suprotne strane, zaključenje sudskog poravnania i slično^{19,20} (podnese tužbu), ni tada, po našem mišljenju, nema stranačku i parničnu sposobnost, a fizička lica koja u njegovo ime u parnici preduzimaju procesne radnje (pravobranilac ili zamjenik pravobranioca), treba tretirati kao nosioce pravobranilačke funkcije.

Uporište za ovakav zaključak proističe iz formulacije zakonskog teksta odredaba čl. 15, 18 i 19 i 23 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske koje se odnose na djelokrug poslova Pravobranilaštva, pri čemu se naglašava da ovaj organ vrši poslove zastupanja organa i pravnih subjekata i o navedenim poslovima obavještava subjekte i organe koje zastupa.

Sličan zaključak se može izvesti i tumačenjem odredbe čl.20 st.1 i 2 pomenutog Zakona, u kojoj se reguliše situacija kada Pravobranilaštvo treba da zastupa stranke iz čl.1 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske čiji su interesi u suprotnosti.

PARNIČNA SPOSOBNOST CENTRA ZA SOCIJALNI RAD KAO ORGANA STARATELJSTVA

Opštinski organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite ili organ starateljstva obavlja poslove zaštite i pružanja prave pomoći porodici i njenim članovima na način i po postupku određenim zakonom.^{20,21} Poslovi opšte i posebne socijalne zaštite zakonom su povjereni posebnoj ustanovi socijalne zaštite - **Centru za socijalni rad**.^{21,22}

Kada obavlja funkciju posebne socijalne zaštite, odnosno tzv.porodičnopravne zaštite po odredbama Porodičnog zakona RS i Zakona o socijalnoj zaštiti, govorimo o **Centru za socijalni rad kao organu starateljstva** u smislu čl.13 Porodičnog zakona RS.

Upravo u ovoj funkciji, **Centar za socijalni rad**, kao ustanova sa svojstvom pravnog lica ima stranačku i parničnu sposobnost u nekim bračnim sporovima^{22,23} i sporovima za utvrđivanje očinstva^{23,24}, dok u sporovima o povjeravanju na čuvanje i vaspitanje i sporovima o izdržavanju maloljetne djece u postupku učestvuje kao umješak *“sui generis”*.^{24,25}

Ne možemo se oteti utisku da rješenje iz odredbe čl.13 st.1 Porodičnog zakona RS prema kojoj poslove zaštite i pružanja pravne pomoći porodici i njenim članovima... obavlja **“opštinski organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite, ukoliko odlukom nadležnog organa samouprave vršenje ovih poslova nije povjereno nekom drugom**

19 Vidi čl.19 st.1-3 Zakona o pravobranilaštvu (Sl.gl.RS br.16/05)

20 Vidi čl.13 Porodičnog zakona RS

21 Vidi čl. 3 st.1 Zakona o javnim službama (Sl..gl.RS br.17/92) i čl.50 i 60 Zakona o socijalnoj zaštiti (Sl..gl.RS br.5/93)

22 Organ starateljstva učestvuje kao stranka u bračnim sporovima u slučajevima iz čl.29,30,31,33 i 34 Porodičnog zakona RS

23 Vidi čl.125 Porodičnog zakona RS

24 Vidi čl.267 u vezi sa čl.13 Porodičnog zakona RS

organu ili organizaciji“, ne stvara izvjesnu konfuziju i teškoće u primjeni ovih i drugih pravnih propisa koji su neposredno vezani za njih.

Naime, poslovi opšte i posebne (porodično-pravne) socijalne zaštite su Zakonom o socijalnoj zaštiti već povjereni Centru za socijalni rad kao ustanovi sa svojstvom pravnog lica, koji prema tome ima i stranačku i parničnu sposobnost.

Prema tome, treba primjetiti da između odredaba čl.13 Porodičnog Zakona RS i čl.50 i 60 Zakona o socijalnoj zaštiti postoji konkurencija i kolizija koja će i dalje stvarati nedoumice u primjeni navedenih zakonskih odredaba, a isto tako i probleme u primjeni odredaba parničnog postupka o stranačkoj i parničnoj sposobnosti.

Ulogu organa starateljstva, dakle ima prvenstveno organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite, ali pored njega tu ulogu mogu imati i Centar za socijalni rad i ili pak neki drugi organ ili organizacija kojoj ta uloga može biti povjerena odlukom nadležnog organa samouprave, što će, na primjer, biti slučaj sa mjestima u kojima nije osnovan odnosno ne postoji Centar za socijalni rad.

U slučaju kada funkciju organa starateljstva obavljaju organi uprave ili pak neki drugi organi bez svojstva pravnog lica, oni će bez obzira što nemaju pravnu i stranačku sposobnost, imati parničnu sposobnost, slično kao što je ima javno tužilaštvo kada, ex lege, preduzima parnične radnje u postupku.

Fizičko lice koje u ime navedenog organa preduzima parnične radnje treba u tom slučaju tretirati kao nosioca zakonske funkcije i ovlaštenja toga organa.

Parnična sposobnost stranaka i njihovih zastupnika je procesna pretpostvka za pokretanje i vođenje parnice, za raspravljanje pred sudom i donošenje odluke.

Zakonske odredbe o parničnoj sposobnosti su kogentne (prinudne) prirode, pa je sud o parničnoj sposobnosti kao procesnoj pretpostavci dužan, po službenoj dužnosti, voditi računa u toku cijelog parničnog postupka.

Parnična sposobnost ima karakter stalnog kvaliteta parničnih stranaka i zastupnika koja mora postojati u toku cijelog postupka, slijedom čega sud ne može uvažiti radnje parnično nesposobne stranke.

Ipak, prethodno, prije sankcionisanja ovoga nedostatka, sud je dužan da preduzme mjere²⁵²⁶ otklanjanja ovoga nedostatka.

25 Vidi čl.295 ZPP “Stranka može biti parnično nesposobna iako nije lišena poslovne sposobnosti. Stoga je sud dužan da, kada je to nužno, putem odgovarajućih dokaza utvrdi da li je stranka sposobna za rasuđivanje i da li je parnično sposobna.” (Vrhovni sud Vojvodine, Rev.1018/88) “Ako je stranka djelimično lišena poslovne sposobnosti, u parnici je mora zastupati staralac, a ako joj nije postavljen, sud je dužan da traži od Centra za socijalni rad da joj postavi staraoca radi zastupanja u postupku za određivanje nosioca stanarskog prava.” (Okružni sud u Požarevcu, Gž.109/90) - citirano iz knjige “Najnovija sudska praksa iz parničnog postupka”, autora Tomislava Krsmanovića i Žarka Bogdanovića, str.66, sent.br.15 i 16, Beograd 1999.) “Kad sud utvrdi da stranka nema zakonskog zastupniak ili da zakonski zastupnik nema potrebno ovlaštenje kada je

Sud će u tom slučaju biti u obavezi da od organa starateljstva zatraži postavljanje staraoca parnično nesposobnoj stranci.

On je u obavezi da tuženom koji nije parnično sposoban sam postavi privremenog zastupnika (staraoca), što znači da u slučaju parnične nesposobnosti tuženog ne može odbaciti tužbu.

Radnje parnično nesposobne stranke nisu pravno relevantne.

Ako je ovaj nedostatak postojao od samog početka toka parnice-podnošenja tužbe, parnične radnje se mogu preduzimati samo uslovno i bit će priznate tek u slučaju ako naknadno budu odobrene.

Preduzete parnične radnje zahvaćene ovim nedostkom, ako ne budu naknadno odobrene, odnosno ako nedostatak parnične sposobnosti ne bude u toku parnice otklonjen, vode ukidanju presude od strane žalbenog suda i odbacivanju tužbe.^{26,27}

U sudskoj praksi^{27,28} je međutim zauzet stav da ove posljedice ne nastupaju ukoliko je parnično nesposobna stranka dobila parnicu.

Povreda pravila o parničnoj sposobnosti razlog su i za ponavljanje postupka i za podnošenje revizije, ali revizioni sud vodi računa o ovoj povredi samo ukoliko revident na istu ukazuje.

Kada nedostatak parnične sposobnosti nastupi u toku parnice, parnični postupak se prekida po samom zakonu.^{28,29}

POSTULACIONA SPOSOBNOST

“Postulaciona^{29,30} sposobnost je svojstvo parnično sposobne osobe da može sama - bez punomoćnika - neposredno poduzimati parnične radnje pred sudom sa procesnopравnim učinkom. Postulaciono nesposobna stranka može određivati granice ovlaštenja svog punomoćnika, ali sama ne može djelovati pred sudom.”³¹

Parnična sposobnost, po pravilu, omogućava stranci da lično preduzima procesne

ono potrebno, zatražiće da nadležni organ starateljstva postavi staraoca parnično nesposobnom licu, odnosno pozvaće zakonskog zastupnika da pribavi posebno ovlaštenje.” (Vrhovni sud Srbije Rev.6414/97 od 14.04.1998.) - (citirano iz knjige “Parnica u praksi”, autora Tomislava Krsmanovića, str.83, sent.br.25, “Poslovni biro”, Beograd 2002.)

26 Vidi čl.227 st.3 ZPP

27 “Okolnost da tužiteljicu kao parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik (niti joj je postavljen staratelj), nema karakter apsolutno bitne povrede određaba parničnog postupka sa sankcijom ukidanja presude (čl.369 ZPP) – u situaciji kad je tužiteljica u cjelosti uspjela u parnici. (U konkretnom se slučaju na postojanje bitne povrede određaba parničnog postupka pozivala tužena u svojoj reviziji)” (Vrhovni suda Hrvatske br.Rev.704/78, Pregled sudske prakse br.15/79, str.57, sent.br.248.)

28 Vidi čl.378 st.1 ZPP

29 “postulare” (latinski) znači zahtijevati, tražiti od suda.

radnje u parnici ili da za to ovlasti punomoćnika koji će umjesto nje vršiti parnične aktivnosti.

Postulaciona sposobnost je naročito značajna u pravnim sistemima čiji su procesni zakoni prihvatili instituciju obaveznog zastupanja po advokatu.

Poslije II svjetskog rata, procesno zakonodavstvo nove Jugoslavije napušta instituciju obaveznog zastupanja po advokatu, čime se značaj postulacione sposobnosti, u izvjesnom smislu marginalizuje i svodi samo na određeni broj izuzetaka o kojima ćemo sada nešto više reći.

Naime, određena fizička i pravna lica koja imaju i stranačku i parničnu sposobnost, ipak nemaju postulacionu sposobnost jer ne mogu lično i neposredno da preduzimaju sve parnične radnje.

Tako određena fizička lica³⁰³² koja zbog fizičkih nedostataka (*na pr. gluvonijema, i sl.*) ne mogu da preduzimaju parnične radnje pred sudom, nemaju postulacionu sposobnost.

Republika Srpska, Gradovi i Opštine, njihove organizacije, direkcije, Centri i fondovi sa svojstvom pravnog lica, iako imaju stranačku i parničnu sposobnost, nemaju postulacionu sposobnost, pa ih u parničnom postupku, po zakonu, zastupa Pravobranilaštvo Republike Srpske.³¹³³

Njih, dakle, ne zastupa zakonski zastupnik jer su to pravna lica, koja imaju stranačku, poslovnu i parničnu sposobnost. Ona i ne mogu imati zakonskog zastupnika.

Ova pravna lica, zastupa Pravobranilaštvo Republike Srpske kao njihov posebno kvalifikovan zastupnik određen zakonom.

Prema tome, ova lica ne mogu sama, bez po zakonu određenog zastupnika – pravobranioca preduzimati radnje u parnici, niti za to mogu ovlastiti nekoga drugog, jer nemaju postulacione sposobnosti.

Iz navedenog razloga postulaciona sposobnost ovih subjekata predstavlja okolnost o kojoj sud vodi računa po službenoj dužnosti.

30 "Strankama koje zbog fizičkih nedostataka (gluvonijema i sl.) nisu u mogućnosti da na uobičajeni način pred sudom raspravljaju, a potpuno su poslovno sposobne, sud je dužan omogućiti da preduzimaju parnične radnje preko tumača koga te stranke angažuju, koja ih razumeju i koja mogu da saopšte njihovu volju. Izuzetno kad se takva stranka u dokaznom postupku sasluša, sud će na način predviđen za saslušavanje svedoka, koji imaju odgovarajući fizički nedostatak, odrediti tumača koji se sa strankom može sporazumeti." (Savezni sud, Grs.78/87) "Stranka nema postulacionu sposobnost iako je parnično sposobna kada zbog fizičke mane ne može da se izjasni o predmetu spora." (Okružni sud u Kraljevu, GŽ.421/88) (citirano iz knjige "Parnica u praksi", autora Tomislava Krsmanovića, str.77, sent.br.2 i 3, "Poslovni biro", Bgd. 2002.)

31 "Kad opštinu u sporu zastupa javni pravobranilac te opštine, podnesci i pozivi se moraju dostavljati tom pravobranioocu predajom pismena njegovoj pisarnici. Dostavljanje izvršeno Opštini (stranci u postupku) nije uredno." (V.S.Srbije, Prev.397/94) - citirano prema knjizi "Aktuelna sudska praksa iz GPP", autora Radoslava Čosića i Tomislava Krsmanovića, str.41, sent. br.360, "Poslovni biro", Bgd. 2000.

PROCESNA LEGITIMACIJA (LEGITIMATIO AD PROCESSUM)

Nije rijedak slučaj da se prilikom proučavanja i odlučivanja u određenom sporu postavi pitanje da li lice koje učestvuje u konkretnom sporu ima pravni interes za vođenje konkretne parnice odnosno ima li ono pravozaštitinu potrebu za vođenje konkretne parnice određene subjektivno – konkretnim strankama i objektivno – konkretnim tužbenim zahtjevom.

“Postojanje pravnog interesa za traženje pravne zaštite predstavlja opću procesnu pretpostavku za svaki zahtjev stranke da se sud u njejoj pravnoj stvari angažira.”³²³⁴

Pravni interes, dakle, mora postojati da bi suđenje u određenoj pravnoj stvari bilo uopšte dozvoljeno, pa ovu procesnu pretpostavku ne treba poistovjetiti sa pretpostavkama za usvajanje tužbenog zahtjeva određenog sadržaja, koje spadaju u domen materijalnog prava.

Iz navedenog razloga, tužilac kao aktivno lice u parnici, od koga se zahtjeva da dokaže sudu svoj pravni interes za podnošenje tužbe ili preduzimanje neke druge parnične radnje, ne mora dokazivati da mu određeno (materijalno) pravo pripada, već da, upravo polazeći od pretpostavke da mu to pravo zaista pripada, ima razloga da se za realizaciju toga prava obrati sudu.

Prema tome, tražilac sudske zaštite u parnici mora učiniti vjerovatnim da će usvajanje njegovog zahtjeva za njega predstavljati ostvarenje određene pravne koristi koju bez povoljne sudske presude nebi mogao postići.

Sud pazi po službenoj dužnosti na postojanje pravnog interesa koji mora postojati u vrijeme donošenja odluke o osnovanosti tužbenog zahtjeva.

Zbog svog prinudnog karaktera pravila o pravnom interesu se ne mogu otkloniti dispozicijom stranaka.

Pravni interes mora postojati kod tužioca kada se pravna zaštita traži tužbom za utvrđenje, kod umješača koji želi intervenisati u parnici koja se vodi između drugih lica i kod stranke koja izjavljuje pravni lijek³³³⁵.

Nasuprot prednjem, pravni interes, po pravilu, ne treba dokazivati kod kondemnatornih i konstitutivnih tužbi, niti u slučaju kada zakon ovlašćuje stranku da traži pravnu zaštitu deklatornom tužbom.

Pravni interes u parnici se ne traži samo za preduzimanje ofanzivnih, već i defanzivnih procesnih radnji, pa stoga i tuženi u određenim slučajevima mora imati pravni interes za preduzimanje određenih procesnih aktivnosti, mada se njegov pravni interes za preduzimanje defanzivnih radnji, po pravilu pretpostavlja.

32 TRIVA-BELAJEC-DIKA “Građansko-procesno pravo” VI izmj. i dop. izdanje, str.110, “Narodne Novine” Zagreb, 1986

33 Vidi čl.54 st.2 ; čl.369 st.1 ZPP i čl.213 st.3 ZPP

Ovaj uvod sa osvrtnom na pojam pravnog interesa u parnici smo ovdje iznijeli upravo iz razloga što se pitanje postojanja ili nepostojanja pravnog interesa u suštini svodi na pitanje procesne legitimacije za vođenje konkretne parnice, o kojoj će sada biti riječi.

Procesna legitimacija za vođenje parnice je odraz konkretnog pravnog odnosa stranke prema predmetu konkretnog spora.

Kada kažemo da stranka ima procesnu legitimaciju, to znači da stranka ima pravni interes za vođenje konkretne parnice.

Da bi dokazao postojanje procesne legitimacije tužilac mora dokazati da ima pravni interes da pokrene parnicu protiv određenog tuženog, kada bi postojale građansko-pravne pretpostavke za koje on samo tvrdi da postoje.

On, dakle, mora učiniti vjerovatnim da je ovlašten za pokretanje konkretne parnice u odnosu na konkretnog tuženog, a s obzirom na konkretni tužbeni zahtjev.

Prema tome, tužilac ne samo da mora dokazati svoju **aktivnu procesnu legitimaciju**, već učiniti vjerovatnim da je upravo tuženi onaj protiv kojega je moguće voditi konkretnu parnicu, tj. da na strani tuženog postoji **pasivna procesna legitimacija**.

Procesna legitimacija može izvirati neposredno iz pravne norme koja određene subjekte ovlašćuje da traže određenu pravnu zaštitu, pa ti subjekti ne moraju dokazivati postojanje pravnog interesa.

To će biti slučajevi kada se tužba podnosi na osnovu zakonskog titulusa.

Međutim, procesna legitimacija može postojati i na temelju dokazanog konkretnog pravnog interesa za dobijanje povoljne odluke u parnici.

Procesnu legitimaciju prvenstveno imaju subjekti spornog građansko-pravnog odnosa, kao ovlaštenici ili obveznici prava istaknutog u tužbenom zahtjevu, kao na primjer tužilac i tuženi kod kondemnatorne tužbe, koji su ujedno i nosioci građansko-pravnih ovlaštenja i obaveza iz pravnog odnosa povodom kojeg je došlo do parnice.

Oni kao parnične stranke pored procesne legitimacije imaju i građansko-pravnu legitimaciju (*legitimatío ad causam*), koja se takođe manifestuje kao aktivna ili pasivna legitimacija.

Procesnu legitimaciju kao procesnu pretpostavku treba razlikovati od građansko-pravne legitimacije utoliko što od postojanja procesne legitimacije zavisi dozvoljenost raspravljanja o istaknutom zahtjevu, dok od postojanja građansko-pravne legitimacije zavisi sadržaj odluke suda o osnovanosti zahtjeva.

Kada odlučuje o pitanjima pravnog interesa odnosno procesne legitimacije sud ne odlučuje meritorno, već donosi odluku o dozvoljenosti pružanja pravne zaštite, dozvolje-

noti tužbe ili pak žalbe, dok o pitanjima građansko-pravne legitimacije odlučuje meritor-no, tako što usvaja ili odbija tužbeni zahtjev.

Na kraju valja reći da postojanje procesne legitimacije predstavlja opštu procesnu pretpostavku za podnošenje tužbe i donošenje odluke o tužbenom zahtjevu, na koju sud pazi po službenoj dužnosti do donošenja meritorne odluke.

U pravnoj teoriji i praksi je, međutim, zauzet stav da nedostatak procesne legitimacije ne čini meritornu odluku ništavom, te da previđanje nedostatka procesne legitimacije nema uticaja na valjanost već donesene presude.

ZASTUPNICI U PARNIČNOM POSTUPKU

Kada u ovom radu govorimo o zastupnicima, mislimo na zastupnike ključnih učesnika parničnog procesnog odnosa, dakle na zastupnike parničnih stranaka.

Stoga ove zastupnike treba razlikovati od zastupnika fizičkih ili pravnih subjekata u nekom njihovom međusobnom materijalno-pravnom odnosu. Zastupanje subjekata materijalno-pravnog odnosa (na pr. strana u nekom ugovoru) regulisano je materijalnim, a ne procesnim pravom.

Lica koja u ime i za račun stranke preduzimaju procesne radnje u parničnom postupku nazivaju se ***zastupnicima u parničnom postupku***.

U parničnom procesnom odnosu, zastupnik se može naći u dvije funkcije : ***aktivnoj*** - kada preduzima parnične radnje i ***pasivnoj*** - kada se prema njemu preduzimaju parnične radnje suda i protivne stranke.

Prema tome, zastupnik vodi parnicu umjesto stranke i u njeno ime.

Stoga prema stranci koju on zastupa neposredno djeluju radnje suda i suprotne stranke, a radnje koje je preduzeo zastupnik stranke, imaju značaj kao da ih je i sama stranka preduzela.

Zastupnici se u postupku moraju legitimisati i djelovati u okviru ovlaštenja koja proističu iz njihove legitimacije.

Ne bi bile punovažne radnje zastupnika koje su preduzete izvan okvira njihovih ovlaštenja, proisteklih iz Ustava, zakona, statuta, akta nadležnog organa ili ugovora (punomoćja).

VRSTE ZASTUPNIKA U PARNIČNOM POSTUPKU

Pojam **z a s t u p n i k u parničnom postupku**, kao opšti pojam, sadrži u sebi tri osnovne podvrste parničnih zastupnika i to : **zakonske zastupnike, ugovorne (dobrovoljne) zastupnike ili punomoćnike i zastupnike po zakonu, statutu ili drugom opštem aktu.**

Zakonski zastupnici zastupaju lica koja nemaju parničnu sposobnost ili pak osobe koje iz drugih razloga nisu u stanju da se sami brinu o svojim pravima i interesima.

Dakle, lica koje zastupaju zakonski zastupnici, po pravilu, nemaju poslovnu niti parničnu sposobnost, pa stoga ne mogu samostalno i sa procesno-pravnim učinkom da preduzimaju radnje u postupku, niti mogu da ovlaste nekoga drugog da preduzima radnje u postupku u njihovo ime i za njihov račun.

Iz toga razloga, lica koja nemaju parničnu sposobnost, po sili zakona, zastupaju druga fizička, poslovno i parnično sposobna lica određena zakonom ili aktom nadležnog organa.

Tako, na primjer, roditelji po samom zakonu zastupaju svoju maloljetnu djecu kao i djecu nad kojima je produženo roditeljsko pravo, staraoci zastupaju šticeenike, usvojioci zastupaju usvojenike i sl.

Prema tome, zakonski zastupnici ne zastupaju parnično nesposobna lica na osnovu volje zastupanog, jer zastupani, kao poslovno i parnično nesposobno lice i ne može da ispolji pravno relevantnu volju, već to čine na osnovu ovlaštenja koje izvire neposredno iz Zakona ili akta nadležnog organa.

Nasuprot prednjem, samo lica koja imaju poslovnu i parničku sposobnost mogu izjaviti pravno-relevantnu volju, pa time i ovlastiti neko drugo poslovno i parnično sposobno fizičko lice da ih zastupa u parničnom postupku.

Parnični zastupnici imenovani voljom poslovno i parnično sposobnog pravnog subjekta zovu se **punomoćnici ili ugovorni zastupnici**. Oni svoje ovlaštenje za zastupanje izvedu iz volje stranke, pa se u pravnoj teoriji još nazivaju i voljnim zastupnicima.

Iako Zakon o parničnom postupku pominje samo zakonske (nužne) i voljne zastupnike (punomoćnike), u zakonodavnoj i pravnoj praksi postoje i tzv. **zastupnici pravnih lica**, koji zastupaju ta lica na osnovu neposrednog ovlaštenja iz zakona, akta nadležnog organa ili na osnovu pravila odnosnog pravnog lica. Ovi zastupnici, često se nazivaju i **organi - zastupnici, odnosno zastupnici po zakonu**.

ZAKONSKI ZASTUPNIK U PARNIČNOM POSTUPKU

Zakonski zastupnik je, poslovno i parnično sposobno **fizičko lice** koje je na osnovu zakona ili akta nadležnog državnog organa ovlašteno da u ime i za račun stranke koja nema parničku sposobnost, pred sudom preduzima radnje u parničnom postupku. Izuzetno, zakonski zastupnik se može postaviti i parnično sposobnoj osobi koja nije u mogućnosti da sama štiti svoje interese u parnici, kao napr. odsustnoj osobi nepoznatog boravišta.

Zbog nedostatka poslovne sposobnosti ili izuzetno što nije u mogućnosti da iz raznih razloga sama preduzima radnje u postupku, zakonskog zastupnika ne postavlja sama stranka, već to čini neko drugi – na pr. zakonodavac koji zakonom odredi određena lica

kao zakonske zastupnike ili pak nadležni organ (sud ili organ starateljstva) koji svojim aktom imenuje određena lica kao zastupnike.

Zakonski zastupnici su roditelji koji zastupaju svoju djecu, usvojioци koji zastupaju usvojenike, staraoci, stečajni upravnik kada preduzeće izgubi parničnu sposobnost nastupanjem posljedica otvranja stečajnog postupka, privremeni zastupnik, te konačno zastupnik za primanje pismena.

Roditelji kao zakonski zastupnici

Po samom zakonu, roditelji su zakonski zastupnici svoje maloljetne djece u slučajevima kada oni nemaju poslovnu i parničnu sposobnost.

Iako roditelji vrše roditeljsko pravo zajednički, zastupanje će imati procesne učinke i onda kada jedan od roditelja, saglasno njihovom sporazumu, preduzima parnične radnje.

Postoji oboriva pretpostavka da se odsutni roditelj unaprijed saglasio sa parničnim radnjama preduzetim po prisutnom roditelju zastupniku.

Kada roditelj koji se pred sudom pojavljuje kao zastupnik propusti da preduzme neku parničnu radnju, nema zapreke da tu istu radnju naknadno preduzme, ukoliko je to objektivno moguće obzirom na stanje parnice i propisane rokove.

Dostavljanje je punovažno, bez obzira da li je učinjeno jednom ili drugom roditelju, odnosno bez obzira da li je izvršeno roditelju koji je aktivno preduzimao parnične radnje u postupku ili pak roditelju koji nije preduzimao parnične radnje u konkretnoj parnici.

U slučaju da se odsutni roditelj ne složi sa radnjama drugog roditelja – parničnog zakonskog zastupnika, sud je dužan da se obrati organu starateljstva.

Organ starateljstva kao zakonski zastupnik

Kao posredni vanredni zakonski zastupnik maloljetnog djeteta, organ starateljstva se pojavljuje kada je na osnovu zakona³⁴³⁶ ovlašten da u ime maloljetnog djeteta pred sudom pokrene spor o izdržavanju odnosno povećanju izdržavanja, odnosno podnese prijedlog za izvršenje, u slučajevima kada roditelj kod koga se dijete nalazi na zaštiti i vaspitanju, kao neposredni i redovni zakonski zastupnik, bez opravdanih razloga ne koristi to pravo.

Staralac kao zakonski zastupnik

Staralac lica pod starateljstvom je njihov zakonski zastupnik, stim što tu ulogu može da vrši organ starateljstva neposredno ili preko neke druge osobe koje on na osnovu Zakona odredi. Postavljeni staralac odsutnom licu (staralac za poseban slučaj), takođe ima položaj zakonskog zastupnika.

34 Vidi čl. 256 st.1 i 2 Porodičnog zakona Republike Srpske

Stečajni upravnik kao zakonski zastupnik

Pravna lica nad kojim je otvoren stečajni postupak ili kojima je zabranjen rad od strane nadležnog organa, gube svoju poslovnu i parničnu sposobnost.

Stoga se likvidacioni i stečajni upravnik koje sud postavlja u ovakvim slučajevima, pojavljuje kao svojevrsni zakonski zastupnik pomenutih subjekata.

Privremeni zastupnik u parnici (curator ad litem) i zastupnik za prijem pismena kao zakonski zastupnici

U slučaju kada se u toku postupka pred prvostepenim sudom pokaže da bi redovan postupak za postavljanje zakonskog zastupnika dugo trajao, te da bi zbog toga po stranku mogle nastupiti štetne posljedice, sud može **tuženom** postaviti privremenog zastupnika³⁵ koji ima sva prava i dužnosti zakonskog zastupnika. Dok stalni zakonski zastupnik može da vodi sve parnice zastupanog, privremeni zakonski zastupnik može da preduzima parnične radnje u ime i za račun zastupanog samo u jednoj parnici i to određeno vrijeme dok se tuženi odnosno njegovo punomoćnik ne pojave pred sudom, odnosno dok organ starateljstva ne obavjesti sud da je postavio staraoca.

Privremeni zastupnik se može postaviti samo tuženom.

Za razliku od stalnog i privremenog zakonskog zastupnika, **zastupnik za prijem pismena**³⁶ je zakonski zastupnik koji je ovlašćen za preduzimanje samo jedne parnične radnje, a to je **prijem pismena** u ime i za račun stranke koju zastupa.

Važeći ZPP poznaje nekoliko slučajeva kada se određeno lice, može pojaviti u ulozi zakonskog zastupnika za prijem pismena.

Prvi slučaj nastaje kada se pošiljka dostavlja fizičkim licima preko ovlaštenog pravnog lica koje je registrovano za obavljanje poslova dostave ili pak preko ovlaštenog službenog lica suda, uz uslov da se lice kome se pismo ima dostaviti ne zatekne u svom stanu, pa se dostavljanje vrši:

- predajom nekom od njegovih odraslih članova domaćinstva, koji je dužan da primi pismo, a ako se i oni ne zateknu u stanu, predajom pismena nastojniku zgrade ili susjedu, ako oni na to pristanu (čl.345 st.2 ZPP);
- u slučaju dostavljanja na radnom mjestu, ako se adresat tu ne zatekne, predajom pismena licu koje radi na istom mjestu, uz uslov da nije protivnik adresata u parnici i ako pristane da primi pismo (čl.345 st.3 i 4 ZPP).

Drugi slučaj postoji kada se stranka ili njen zakonski zastupnik nalaze u inostranstvu, a nemaju punomoćnika u RS, pa ako stranka ili njen zak.zastupnik po pozivu suda ne postavi punomoćnika za prijem pismena kao voljnog zastupnika, ili pak ako punomoćnik za prijem pismena otkaže punomoć, a stranka ne imenuje drugog u roku od 30 dana od

35 Vidi čl.345 st.1 i 297 ZPP

36 Vidi čl.353 st.1, st. 2 i st.. 4 ZPP, čl. 352 st.7 ZPP i čl.354 ZPP

dana kada je sud obavješten o otkazu punomoći, sud će odrediti zastupnika za prijem pismena (čl.353 st.1, 2 i 4 ZPP).

Treći slučaj će biti ako punomoćnik za prijem pismena do proteka rokova iz čl. 352 st.1-3 ZPP promjeni adresu, a o tome ne obavjesti sud. (čl.352 st.7 ZPP)

Četvrti slučaj postoji u procesnoj situaciji običnog ili jedinstvenog suparničarstva, u slučaju kada suparničari nemaju zajedničkog zakonskog zastupnika ili punomoćnika, pa su dužni da imenuju zajedničkog punomoćnika za prijem pismena.

U slučaju da tako ne postupe i ne postave zajedničkog punomoćnika, sud će jednog od tužilaca odrediti za zajedničkog punomoćnika za prijem pismena i o tome obavjestiti stranke.

Pravilno primjećuje Dr.Goradana Stanković, u svom djelu "Građansko-procesno pravo"³⁷³⁹ da je ova zakonska formulacija pogrešna i neadekvatna, jer se punomoćnikom u parnici, a ni u materijalnom pravu ne može postati bez izražene volje zastupanog lica.

Prema tome, jasno je da se ovdje ne radi o voljnom zastupniku tipa punomoćnika, pa bi po našem mišljenju pravilnija zakonska formulacija bila da se ova lica nazovu samo zastupnicima ili pak zakonskim zastupnicima.

ZASTUPNICI PO ZAKONU ILI ORGANI ZASTUPNICI

Pod uticajem pretežnog stava pravne teorije³⁸⁴⁰, da pravna lica imaju pravnu i poslovnu sposobnost, pa time i stranačku i parničnu sposobnost, redaktori Zakona o parničnom postupku usvojenog decembra mjeseca 1976 godine, kao i novog Zakona o parničnom postupku iz 2003 godine, napuštaju rješenja ranijeg parničnog procesnog zakonodavstva³⁹⁴¹ o zastupanju pravnih lica, ispuštajući odredbe o zakonskim zastupnicima pravnih lica iz teksta pomenutih procesnih Zakona.

Izostavljanje pomenute odredbe iz zakonskog teksta Zakona o parničnom postupku koji je važio do septembra mjeseca 2003 godine i važećeg ZPP⁴⁰⁴², uz postojanje nekih drugih odredaba koje se tiču nepravilnosti u zastupanju pravnog lica⁴¹⁴³, navode nas na za-

37 Dr.Gordana Stanković, citirano djelo, str.162/5, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1989.

38 Tako: TRIVA-BELAJEC-DIKA "Građansko-procesno pravo" VI izmj. i dop.izdanje, str.238-Par.60-3 i str.245 Par.61-8, "Narodne Novine" Zagreb,1986 ; Dr. Gordana Stanković : "Građansko proc.pravo pravo", str.127-8, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva" Beograd, 1989 ; Dr.Mihajlo Dika – Mr.Jozo Čizmić : "Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije BiH", komentar čl.71 Zakona, str.161, OSCE-Ured za demokratizaciju, Sarajevo, 2000 ; Dr. Borivoje Poznić : "Građansko-procesno pravo" – XI dopunjeno izdanje, str.131/218. "Savremena administracija", Beograd, 1989. Suprotno i po svemu usamljeno mišljenje, da pravna lica nemaju parnične sposobnosti, zastupaju Tomislav Ralčić i Vitoje Tanasković u djelu "ZPP sa komentarom,sudskom praksom i obrascima", str.189, izdanje NIP "Književne novine", Beograd, 1977 g.

39 " Zakonski zastupnik pravnog lica određuje se pravilima tog pravnog lica, ako nije određen zakonom ili aktom nadležnog državnog organa" (čl.73 st.3 Zakona o parničnom postupku – Sl.list FNRJ br.4/57 i 52/61, te Sl.list SFRJ br.12/65 ; 1/71 ; 23/72 i 6/74)

40 Vidi čl.80 st.1 i 2 ranijeg ZPP i čl.293 st.1 i 2 važećeg ZPP

41 Vidi čl.354 st..2 t.10 alinjea II ranijeg ZPP, odnosno čl.227 st.3 važećeg ZPP ; Vidi i čl.421 st.1 t.3, alineja II

ključak da je zakonodavac prihvatio ono shvatanje pravne teorije prema kojem pravna lica imaju parničnu sposobnost, te da ih, iz navedenog razloga, ne zastupa zakonski zastupnik, već zastupnik određen opštim aktom pravnog lica ili zakonom.

Organi - zastupnici, kao ni zakonski zastupnici, nisu voljni, već nužni zastupnici, kojima je zakonom povjereno da štite i zastupaju interese određenih subjekata (preduzeća, ustanove, republike, opštine, grada i sl.), ali se od zakonskih zastupnika razlikuju po tome što, po pravilu, zastupaju poslovno i parnično sposobna lica.

Ovi zastupnici u parničnom postupku ne istupaju kao pojedinci – fizička lica, kao što je to, po pravilu, slučaj sa zakonskim zastupnicima, već kao zakonom određeni organi koji štite interese pravnog lica kojeg zastupaju po zakonu.

Tako, na primjer, kada zastupa preduzeće u parničnom postupku, direktor ne istupa kao fizičko lice već kao organ pravnog lica koga zastupa.

Slično tome, kada pravobranilaštvo u parničnom postupku zastupa republiku ono istupa kao poseban samostalan republički organ koji je zakonom ovlašten da štiti interese republike i drugih subjekata koje zastupa.

Zastupnici po zakonu ili organi - zastupnici su na primjer :

- *direktor preduzeća odnosno ustanove*⁴²⁴⁴ - kada na osnovu ovlaštenja iz zakona zastupa preduzeće odnosno ustanovu;
- *pravobranilaštvo Republike Srpske*⁴³⁴⁵ - kada na osnovu ovlaštenja iz zakona, u postupku pred sudom i drugim nadležnim organima preduzima pravna sredstva radi zaštite imovinskih prava i interesa Republike Srpske, grada ili opštine i njihovih organa i organizacija, te organa i organizacija koje nemaju svojstvo pravnog lica i nisu upisani u sudski registar, a finansiraju se iz budžeta Republike Srpske.

Imajući u vidu izneseno, može se zaključiti da se odredbe važećeg ZPP o zakonskim zastupnicima, odnose prvenstveno na fizička lica – zastupnike, a ne i na organe pravnih lica (direktora preduzeća) i Pravobranilaštvo Republike Srpske, jer su njihova ovlaštenja u parničnom postupku propisana posebnim zakonima, kao na primjer Zakonom o preduzećima, Zakonom o pravobranilaštvu Republike Srpske itd.

Međutim, dešava se, da se u odlukama naših sudova, pa i onih najvišeg stepena⁴⁴⁴⁶, direktor ili pravobranilac, označavaju terminom “zakonski zastupnik”, što je, u osnovi, iz gore iznijetih razloga, potpuno pogrešno.

ranijeg ZPP i čl.255 st.1 t.3 važećeg ZPP.

42 Vidi čl.63 st.1 t.2 Zakona o preduzećima (Sl.glasnik Republike Srpske br.24/98), te čl.19 u vezi sa čl.12 Zakona o javnim službama (Sl.glasnik Republike Srpske br.17/92, 11/93 i 21/96)

43 Vidi čl.1 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske (Sl.glasnik Republike Srpske br.16/05)

44 Vidi odluke Vrhovnog suda Republike Srpske br.Rev.119/2000 od 28.11.2000 i Rev.117/2000 od 26.09.2000

PUNOMOĆNICI

U parničnom postupku, punomoćnik može biti svako potpuno poslovno sposobno fizičko lice. U iznesenom smislu se izjašnjava i sudska praksa.⁴⁵⁴⁷

Važeće procesno zakonodavstvo⁴⁶⁴⁸ polazi od načela da poslovno i parnično sposobne parnične stranke, ujedno imaju i postulacionu sposobnost, što se ogleda u tome da mogu, bez obaveznog posredovanja punomoćnika, same preduzimati radnje u postupku.

To znači da je zakonodavac ostavio na volju parničnim strankama, da lično i same preduzimaju parnične radnje ili pak da za obavljanje navedenih radnji angažuju, drugo, po pravilu, posebno kvalifikovano lice, koje će u njihovo ime i za njihov račun preduzimati navedene radnje u postupku.

Dakle, postojeći sistem procesnog prava, po pravilu, ne obavezuje stranku da za poslove zastupanja u parnici angažuje advokate kao kvalifikovane i profesionalno organizovane punomoćnike koji se u vidu zanimanja i uz naknadu, bave pružanjem pravne pomoći, niti da za navedene poslove, ovlašćuju druge kvalifikovane punomoćnike sa pravnom naobrazbom, ali ipak advokata kao fizičko lice i advokatsko društvo kao pravno lice stavlja na prvo mjesto kao voljne punomoćnike⁴⁷⁴⁹ u parničnom postupku. Mišljenja smo da u materijalnom i procesnom pravu ni prije nije bilo uporišta, da se određenim pravnim licima, ne prizna mogućnost da mogu biti punomoćnici u parničnom postupku.

Naime, prema odredabama materijalnog prava⁴⁸⁵⁰, punomoćnik stranke može biti kako fizičko tako i pravno lice. Obzirom da i pravna lica imaju poslovnu i parničnu sposobnost, smatramo da nema razloga da se i određenim pravnim licima⁴⁹⁵¹, ne prizna pravo da mogu biti punomoćnici stranaka u parničnom postupku.

Potvrdu ovakvog stava nalazimo u novom parničnom procesnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini.⁵²

Naime. nova zakonodavna rješenja u parničnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine ukazuju da se krug lica koji mogu biti punomoćnici u parničnom postupku bitno i radikalno sužava, tako da punomoćnici mogu biti advokati, advokatska društva, srodnici stranke po krvi u pravoj liniji neograničeno, u pobočnoj do četvrtog stepena, brač-

45 U iznesenom smislu, odredbu čl.90 st.1 ZPP, tumači sudska praksa sudova bivše SFRJ, što je vidljivo iz odluke Višeg priv.suda Hrvatske br.Pž-1173/81 od 22.09.81 – Preg.sudske prakse br. 20 str.314 ; odluke Visokog trg.suda Republike Hrvatske br.Pž-2550/96 od 28.01.1997 - Zbirka rješidbi trgovačkih sudova Hrvatske br.4, str.80 ; odluke Vrhovnog suda Srbije br. Rev.5010/92 – izbor iz knjige “Najnovija sudska praksa iz parničnog postupka”, str.73, sent.br.4 samostalno izdanje Tomislava Kršmanovića i Žarka Bogdanovića, Beograd, 1999 i Rev.70/95 od 12/07.1995 godine objavljenu u knjizi “Parnica u praksi”, str.92, sent. br.16 priređivača Tomislava Kršmanovića – “Poslovni biro” Beograd, 2002 godine.

46 Vidi čl.300 st.1 i 2 Zakona o parničnom postupku (Sl.glasnik Republike Srpske br.58/03,85/03 i 74/05)

47 Vidi čl.301 st.1 ZPP

48 Vidi čl.89 st.3 Zakona o obligacionim odnosima

49 Tako i Prof. Dr.Borivoje Požnić u svom djelu “Građansko-procesnopravo”, str.135, XI dopunjeno izdanje, “Savremena Administracija”, Beograd, 1989 g.

ni i vanbračni drug stranke, te srodnici po tazbini do drugog stepena zaključno. Prema navedenim rješenjima punomoćnici pravnih lica mogu biti lica koja su kod njih zaposlena, te advokati i advokatska društva.

Ovakvu tendenciju svakako treba pozdraviti i shvatiti kao djelimičnu reintegraciju institucije obaveznog zastupanja stranaka od strane profesionalnih punomoćnika – advokata u sistem našeg procesnog prava, što će bez sumnje povećati ekspeditivnost i efikasnost u radu naših sudova, a strankama obezbjediti znatno veće garancije za stručno i kvalitetno zastupanje i realizaciju njihovih interesa u sporu.

Neopravdano napuštena u procesnom zakonodavstvu bivše Jugoslavije, institucija obaveznog zastupanja stranaka od strane profesionalnih punomoćnika – advokata će u bliskoj budućnosti sigurno steći svoju punu afirmaciju, kao što je ima u svim modernim procesnim zakonodavstvima.

Kada govorimo o pravnom licu kao punomoćniku, mislimo samo na advokatska društva koja se, u skladu sa Zakonom⁵⁰⁵³, bave pružanjem pravne pomoći kao svojom jedinom djelatnošću i koja, obzirom na stručnu osposobljenost svojih članova - advokata i opremljenost, mogu svakoj stranci pružiti svu potrebnu pomoć u zastupanju.

Punomoćnik u parničnom postupku je poslovno sposobno lice koje, u granicama ovlaštenja određenih u punomoći, u ime i za račun stranke, preduzima parnične radnje sa takvim procesnim učinkom kao da ih je preduzela i sama stranka.

Punomoć u parničnom postupku je ovlaštenje i legitimacija punomoćnika za preduzimanje određenih ili svih parničnih radnji u postupku koje stranka kao vlastodavac pravnim poslom daje punomoćniku.

U materijalno-pravnom smislu punomoć je izjava vlastodavca kojom ovaj ovlašćuje punomoćnika da ga zastupa pred sudom, te da sud i protivna strana u sporu mogu prema njemu da preduzimaju pravne radnje sa procesno-pravnim učinkom.

U procesnom smislu, punomoć je isprava (javna ili privatna) kojom se dokazuje postojanje ovlaštenja za zastupanje. Tom ispravom se punomoćnik legitimira prema sudu i protivnoj stranci kao zastupnik u parnici.

Ovlaštenje za zastupanje, punomoćnik dobija **od samog parnično sposobnog fizičkog lica, od zakonskog zastupnika parnično nesposobne stranke** (na primjer: roditelj daje punomoć za zastupanje svog mlđb.djeteta) i konačno **od organa zastupnika pravnog lica.** (na primjer: punomoć izdaje direktor preduzeća)

Ovlaštenje za zastupanje parnični punomoćnik izvodi iz građansko-pravnog odnosa zasnovanog između njega i stranke. Tako pravni osnov toga ovlaštenja može biti ugovor o nalogu, ugovor o radu, ugovor o djelu i sl.

50 Vidi čl.301Zakona o parničnom postupku Republike Srpske i čl.301 Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine

Granice ovlaštenja punomoćnika kao voljnog zastupnika parnične stranke određuje sama stranka ovlašćujući ovoga za preduzimanje *samo jedne radnje u postupku* (punomoć za prijem pisma), *svih ili samo nekih radnji u postupku ili pak da je zastupa u cijelom postupku ili pak samo u određenoj fazi postupka* (punomoć za vođenje parnice), *te da je zastupa u svim njenim parnicama protiv određenog ili određenih lica*. (generalna punomoć).

Važeći ZPP⁵¹ pravi razliku između punomoći date advokatu i punomoći date licu koje nije advokat, dajući ovom prvom šira ovlaštenja, što se opravdava stručnošću advokata kao profesionalnih zastupnika u parnici.

Zakonske odredbe o punomoći su prinudne prirode, pa sud na pravilnu primjenu odredaba o punomoći pazi po službenoj dužnosti tokom cijelog postupka⁵².

Ukoliko bi sud odluku zasnovao na radnjama koje je u ime stranke preduzelo lice koje nije imalo ovlaštenje za zastupanje, takvo postupanje suda ima značaj povrede odredaba parničnog postupka i predstavlja razlog za ukidanje takve sudske odluke, osim u slučaju ako se ovaj nedostatak ne bi otklonio najkasnije u postupku po pravnom lijeku.⁵³

Opisani nedostatak je i razlog za ponavljanje postupka, ako već nije bio bezuspješno iznesen u prijašnjem postupku.

PRAVOBRANILAŠTVO KAO ZASTUPNIK U PARNIČNOM POSTUPKU

FUNKCIJA PRAVOBRANILAŠTVA

Značajan izuzetak od pravila našeg procesnog prava, da svaka parnično sposobna stranka može lično i neposredno preduzimati sve radnje u parničnom postupku, odnosno da je svaka parnično sposobna stranka ujedno i postulaciono sposobna, tiče se određenih pravnih lica, u pogledu kojih je zakonom ili nekim drugim propisom, predviđeno obavezno zastupanje po posebno kvalifikovanim organima – zastupnicima.

Republika Srpska, grad, opština, te njihovi organi i organizacije koji se u pravnim odnosima koriste subjektivitetom i autoritetom pravnog lica koje ih je osnovalo, drugi organi i organizacije koji nemaju svojstvo pravnog lica i koji nisu upisani u sudski registar, a finansiraju se iz budžeta Republike Srpske, nemaju postulacionu sposobnost i ne mogu bez posebno kvalifikovanog, zakonom ili drugim propisom određenog zastupnika, preduzimati parnične radnje, već ih u parničnom postupku, na osnovu zakona ili drugog propisa, zastupa *Pravobranilaštvo Republike Srpske*⁵⁴.

51 Vidi čl.49 u vezi sa čl.3 Zakona o advokaturi Republike Srpske

52 Vidi čl.305 i 307 ZPP

53 Vidi čl.309 st.1- 4 ZPP

54 Vidi Načelni stav pod nazivom "Neki problemi primene odredaba čl.354 st.2 t.10 ZPP" usvojen na Savjetovanju građanskih i građansko-privrednih odjeljenja Saveznog suda, Vrhovnih sudova republika i pokrajina i Vrhovnog vojnog suda od 15 i 16.05.1985 g. objavljen u knjizi "Parnica u praksi – Načelni

Funkciju pravobranilaštva u Republici Srpskoj, vrši pravobranilac. (čl.15 st.1 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske).

Funkcija pravobranilaštva se sastoji prvenstveno u obavljanju stručnih poslova pravne zaštite imovinskih prava i interesa gore pomenutih subjekata i obuhvata njihovo zastupanje pred sudovima u parničnim, vanparničnim, izvršnim, zemljišno-knjižnim, i drugim sudskim postupcima, te zastupanje u raznim upravnim postupcima.

Pravobranilaštvo može da zastupa organe⁵⁵⁹ pravnih lica iz čl.1 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske, kada su ovi tuženi upravnim sporovima, **ako mu je za to dato ovlaštenje**.

Moramo primjetiti da je ova zakonska odredba veoma sporna. Postavlja se, naime pitanje pravne prirode navedenog ovlaštenja, da li se takvo ovlaštenje uopšte može dati Pravobranilaštvu, te ko takvo ovlaštenje daje?

Po našem mišljenju, ovlaštenje za zastupanje organa u upravnim sporovima koje ima u vidu odredba čl.18 st.3 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske, ne može se izjednačiti sa punomoćjem koje imaju u vidu odredbe parničnog postupka o punomoćstvu, niti se Pravobranilaštvo u tim slučajevima pojavljuje kao voljni punomoćnik na osnovu ugovora o nalogu-odnosno zastupanju, koji je zaključio sa pravnim licima iz čl.1 Zakona o pravobranilaštvu ili pak njihovim organima. Ovo utoliko prije, jer Pravobranilaštvo kao republički organ bez pravnog subjektiviteta ne može da izrazi svoju volju, pa slijedom toga ni da zaključi ugovor o zastupanju.

Ako se, pak, ne radi o ugovornom odnosu, onda se postavlja se pitanje, kakva je pravna priroda ovlaštenja Pravobranilaštva iz čl.18 st.3 Zakona o pravobranilaštvu RS?. Smatramo da navedeno ovlaštenje, koje se daje Pravobranilaštvu, samo u slučaju kada je neki od organa pravnih lica iz čl.1 Zakona o pravobranilaštvu RS tužen u upravnom sporu, predstavlja nalog pravnog subjekta čija prava i interese štiti pravobranilaštvo, koji izvire iz zakonske funkcije Pravobranilaštva utvrđene u čl.1 Zakona o pravobranilaštvu RS. Dakle, izvoriste navedenog ovlaštenja Pravobranilaštva, po našem mišljenju, ne nalazi se u ugovornom odnosu, već u samom Zakonu.

Pored zastupanja, poslovi pravne zaštite koje podrazumjeva funkcija javnog pravobranioaca u Republici Srpskoj obuhvataju i davanje stručne pomoći i stručnih pravnih mišljenja navedenim pravnim subjektima u pogledu sporazumnog rješenja spora, u pogledu rješavanja imovinsko-pravnih pitanja na nekretninama, u vezi sa zaključivanjem pravnih poslova (prodaja, zakup, zamjena, koncesije, građenje, prenos na privremeno korištenje sa i bez naknade), davanje mišljenja u postupku donošenja zakona, drugih propisa i opštih akata kojima se uređuje imovinsko-pravni odnosi, te prava i obaveze prema sredstvima u državnoj svojini.

stavovi, zaključci, pravna shvatanja i sentence iz parničnog postupka" I izdanje, koje je priredio Tomislav Kršmanović, "Poslovni biro" Beograd, 2002 g.

55 Vidi čl. 1 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske (Sl.glasnik Republike Srpske br.16/05)

Važno je naglasiti da se poslovi pravne zaštite koje preduzima pravobranilaštvo pa time i poslovi zastupanja koje ovi organi naročito obavljaju, odnose na **zaštitu imovinskih prava i interesa (stvarna, obligaciona i dr. prava, strateški ekonomski ciljevi i drugi značajni imovinski interesi)** subjekata koje zastupaju, a ne i na zaštitu nekih drugih prava i interesa ovih subjekata.

PRAVOBRANILAŠTVO KAO ZASTUPNIK PO ZAKONU

Zastupanje Republike Srpske, grada, opštine, njihovih organa i organizacija

Kada je riječ o Pravobranilaštvu Republike Srpske, valja naglasiti da je ovaj samostalni republički organ *po samom zakonu ovlašten* da u postupku pred sudovima i drugim nadležnim organima, preduzima pravna sredstva radi zaštite imovinskih prava i interesa Republike Srpske, grada ili opštine i njihovih organa i organizacija.

Tu prvenstveno spadaju radnje zastupanja pomenutih subjekata u svim sudskim i upravnim postupcima obzirom da takav zaključak proističe iz ostalih odredaba Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske.

Zastupanje po pravobranilaštvu gore pomenutih pravnih lica, njihovih organa i organizacija je obavezno u parničnom, vanparničnom, izvršnom, zemljišno-knjižnom, stečajnom postupku, te u svim upravnim postupcima.

Dakle pravobranilaštvo je na osnovu zakonskog ovlaštenja jedini ovlašteni zastupnik Republike Srpske, grada, opštine i njihovih organa i organizacija⁵⁶ pod kojima podrazumjevamo republičke organe uprave (ministarstva i republičke uprave) i republičke upravne organizacije (republički zavodi, sekretarijati, komesarijati, direkcije, uprave, fondovi, inspektorati, centri i sl.), te gradske i opštinske organe uprave i lokalne samouprave, ali samo u slučajevima kada je riječ o zaštiti imovinskih prava i interesa navedenih pravnih lica, te njihovih organa i organizacija, pod kojima se podrazumjevaju samo njihova značajnija prava i značajniji imovinski interesi, kao što su na primjer, značajna stvarna, obligaciona i dr. prava, strateški ekonomski ciljevi i drugi značajni imovinski interesi.

S druge strane, ako je riječ o imovinsko-pravnim sporovima opštine, grada i njihovih organa u sporovima naplate naknade za usluge, kao i u sporovima iz radnih odnosa, poslove zastupanja⁵⁷ pred sudovima i drugim organima, ne vrši Pravobranilaštvo Republike Srpske, već lice određeno zakonom ili drugim aktom grada ili opštine.

Ako to zakonom ili drugim aktom nije utvrđeno, ovlašteni organ grada, odnosno opštine će posebnom odlukom odrediti lice koje će ih zastupati pred sudovima i drugim organima, stim da to lice mora biti diplomirani pravnik koji ima položen pravosudni ispit.

56 Vidi čl.18 st.3 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske

57 Kada u čl.1 Zakona o pravobranilaštvu RS govori "organima i organizacijama" zakonodavac misli na republičke, gradske i opštinske organe uprave i organizacije.

Zastupanje drugih organa i organizacija bez svojstva pravnog lica koje se finansiraju iz budžeta Republike Srpske

Pravobranilaštvo Republike Srpske je jedini po zakonu ovlašteni zastupnik drugih organa i organizacija koje nemaju svojstvo pravnog lica i nisu upisani u sudski registar, a finansiraju se iz budžeta Republike Srpske.

Pod "drugim organima i organizacijama" zakonodavac podrazumjeva sve one organe i organizacije koje se finansiraju iz budžeta koje ne spadaju u krug republičkih, gradskih i opštinskih organa uprave niti u krug republičkih upravnih organizacija, uz uslov da nemaju svojstvo pravnog lica i da nisu upisani u sudski registar.

ZASTUPANJE JAVNIH SLUŽBI

U sudskoj praksi naših sudova, a i sudova bivše SFRJ već duži vremenski period postoje različiti stavovi o tome ko je ovlašteni zastupnik u parničnom postupku određenih javnih službi, a posebno ustanova koje osniva republika, grad ili opština, odnosno da li navedene ustanove po samom zakonu zastupa Pravobranilaštvo Republike Srpske ili pak drugo lice određeno zakonom ili nekim drugim propisom.

Pri tome, se kao redovna dilema u praksi sudova pojavljuje pitanje da li ove subjekte, obzirom da posjeduju pravni subjektivitet i imaju svoje organe, pa prema tome i stranačku i parničnu sposobnost, zastupa direktor kao organ-zastupnik po zakonu i statutu i da li isti može ovlastiti neko drugo lice (punomoćnika) za zastupanje ili je pak Pravobranilaštvo RS jedini zastupnik ovih pravnih lica u parničnom postupku? Ako direktor može ovlastiti drugo lice za zastupanje u parničnom postupku, može li ovlastiti i Pravobranilaštvo Republike Srpske da ga zastupa u parničnom postupku?

Nije potrebno posebno ni naglašavati značaj odgovora na ova pitanja, ali ćemo ipak reći da od njega zavisi i odgovor na mnoga druga sporna pitanja^{58,62} procesne prirode koja se svakodnevno postavljaju pred pravne praktičare.

Da bi smo na postavljena pitanja dali kvalifikovane odgovore neophodno je poći od propisa kojima je uređena funkcija i neposredni poslovi Pravobranilaštva Republike Srpske, te propisa kojima je uređeno zastupanje ustanova kao javnih službi.

Kao što je to ranije navedeno, prema Zakonu o pravobranilaštvu Republike Srpske^{59,63}, funkcija pravobranilaštva u Republici Srpskoj podrazumjeva preduzimanje pravnih sredstava pred sudovima i drugim nadležnim organima, a radi zaštite imovinskih prava i interesa Republike Srpske, grada, opštine, i njihovih organa i organizacija, te

58 Vidi čl. 1 st.2 i 3 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske

59 Da li je stranku koja je pravno lice zastupalo ovlašteno lice, urednost dostavljanja tužbe, poziva i drugih podnesaka, blagovremenost pravnih lijekova, pravnosnažnost sudskih odluka, mogućnost donošenja presude zbog izostanka, samo su neka od brojnih pitanja procesne prirode čije razrešenje posredno ili neposredno zavise od odgovora na pitanje ko je ovlašteni zastupnik javnih preduzeća i javnih službi.

drugih organa i organizacija koje nemaju svojstvo pravnog lica i nisu upisani u sudski registar, a finansiraju se iz Budžeta Republike Srpske.

Dakle, pravobranilaštvo, kao zastupnik po samom zakonu, od pravnih lica, zastupa samu Republiku Srpsku, grad i opštinu, kao i one upravne organizacije (republičke, gradske i opštinske) koje imaju svojstvo pravnog lica.

ZASTUPANJE USTANOVA I DRUGIH JAVNIH SLUŽBI

Najveći broj javnih službi čine ustanove.^{60,64}

Ustanove su pravna lica^{61,65} koja se osnivaju radi obezbjeđivanja ostvarivanja prava utvrđenih zakonom i ostvarenja drugog zakonom utvrđenog interesa u oblasti nauke, obrazovanja, kulture, fizičke kulture, učeničkog i studentskog standarda, zdravstvene, dječije i socijalne zaštite, socijalnog osiguranja i zdravstvene zaštite životinja.

Njihov rad i organizacija su regulisani posebnim Zakonima.

Tako, na primjer osnivanje, rad i organizacija fakulteta je propisana Zakonom o univerzitetu, organizacija škola - zakonima o osnovnoj i srednjoj školi, te zakonom visokoškolskim ustanovama; klinika, bolnica, domova zdravlja i dr. ustanova zdravstvene zaštite - Zakonom zdravstvenoj zaštiti itd.

Ustanove mogu osnovati Republika, grad, opština, druga pravna i fizička lica.^{62,66}

Na osnivanje, rad i organizaciju ustanova shodno se primjenjuju odredbe Zakona o preduzećima, ako zakonom nije drugačije određeno.^{63,67}

U tom smislu, organi ustanove su direktor, upravni ili nadzorni odbor, ako zakonom nije drugačije određeno. Tako je na primjer, Zakonom o univerzitetu predviđeno da tom ustanovom rukovodi rektor, a fakultetom kao kao visokoškolskom ustanovom rukovodi dekan.

Ipak, organ većine ustanova je direktor, koji ima prava i dužnosti direktora preduzeća.^{64,68}

Dakle, ako prema odredbi čl.19 Zakona o javnim službama, direktor ustanove ima prava i dužnosti direktora preduzeća, onda je jasno da se i na ustanove moraju primjeniti one odredbe Zakona o preduzećima kojima je regulisano zastupanje preduzeća, jer Zakon o javnim službama, a isto tako ni posebni zakoni kojima se uređuje osnivanje, rad i organizacija pojedinih ustanova, ne sadrže odredbe o zastupanju i licima ovlaštenim za zastupanje.

60 Vidi čl.1 st.1 Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske

61 Vidi čl.3 st.1 Zakona o javnim službama

62 Vidi čl.15 Zakona o javnim službama

63 Vidi čl.4 Zakona o javnim službama

64 Vidi čl.12 Zakona o javnim službama

Iz iznesenog slijedi da ustanove zastupa direktor preduzeća, a uz njega i druga lica, kada je to odlukom o osnivanju ustanove ili opštim aktom ustanove predviđeno. Prema tome, navedenim zakonskim propisima i to čl.19 Zakona o javnim službama u vezi sa čl.41 st.1 i čl.63 st.1 t.2 Zakona o preduzećima, otklonjena je svaka mogućnost da ova pravna lica zastupa Pravobranilaštvo Republike Srpske, jer iz odredbe čl.1st.1 Zakona o pravobranilaštvu jasno proističe da ono vrši poslove pravne zaštite (u koje spada i zastupanje) samo za određene kategorije pravnih lica kao što su Republika Srpska, grad i opština, te za njihove upravne organizacije sa svojstvom pravnog lica.

To znači da Pravobranilaštvo Republike Srpske, od pravnih lica, po samom zakonu, zastupa samo Republiku Srpsku, grad, opštinu i njihove upravne organizacije sa svojstvom pravnog lica. Na sličan način se izjašnjava i naša pravna teorija⁶⁵⁻⁶⁹ i sudska praksa.⁶⁶⁻⁷⁰

Međutim, u sudskoj praksi sudova u Republici Srpskoj, je primjetna dilema oko pitanja da li određene *obrazovne i zdravstvene ustanove* (univerzitete, fakultete, škole, Zavode i zdr.institute) zastupa Pravobranilaštvo ili pak direktor te ustanove?

U praksi Okružnog suda u Banja Luci,⁶⁷⁻⁷¹ doskora se zastupalo stanovište da je Pravobranilaštvo zastupnik ex lege gore pomenutih obrazovnih ustanova, iako za ovakav stav nema valjanog uporišta u zakonskim propisima, kao što je to pobliže obrazloženo u prethodnim izlaganjima. Kada su u pitanju *zdravstvene ustanove*, navedeni sud je postupao različito mada ni za takvo postupanje nema osnova u zakonu ili drugim propisima. Tako, na primjer, u određenim slučajevima, kada u sporu, kao stranke učestvuju, *Klinički centri, Domovi zdravlja, Zavodi za rehabilitaciju*,⁶⁸⁻⁷² ove ustanove je zastupao zastupnik odnosno punomoćnik određen ovlaštenjem rukovodioca navedenih ustanova, a u drugim slučajevima, na primjer, kada je kao stranka u sporu učestvovao Zavod za zaštitu zdravlja Republike Srpske,⁶⁹⁻⁷³ ovu zdravstvenu ustanovu je zastupao Republički javni pravobranilac, iako za to, kao što je to gore navedeno, nije bilo zakonskog uporišta u odredbama Zakona o javnom pravobranilaštvu koji je tada bion snazi, niti u odredbama Zakona o javnim službama i Zakona o zdravstvenoj zaštiti.

65 Vidi čl.19 Zakona o javnim službama u vezi sa čl. 41 st.1 i čl.63 st.1 t.2 Zakona o preduzećima

66 Tako Velizar Rakonjac u članku "Da li je pravobranilaštvo zak.zastupnik ili punomoćnik int.zajednica i OUR koje se finasiraju iz njenih fondova", Glasnik Adv.komore Vojvodine br.3/77, str.33-36, Novi Sad, 1977, te Milojica Cvijović u članku "Zastupanje ustanova i javnih preduzeća u parničnom postupku", Pravni informator br.12/99, str.51-52, Beograd 1999.

67 Vidi odluku Višeg priv.suda Srbije br.3178/74 od 28.03.1975 g. "Zbornik sudske prakse" br.20-22/76, citirao Velizar Rakonjac u članku "Da li je pravobranilaštvo zak.zastupnik ili punomoćnik int.zajednica i OUR koje se finasiraju iz njenih fondova", Glasnik Adv.komore Vojvodine br.3/77, str.35-36, Novi Sad, 1977 godine, te Pravno shvatanje Vrhovnog suda Srbije od 16.11.1998, Bilten Višeg privrednog suda Srbije "Sudska praksa privrednih sudova" broj 2/99, str.5., br.4/99, str.29, odgovor br.18, br.2/2000, str.25, odgovor br.54, izdanje "Grmeč -Privredni pregled", Beograd, 1999.

68 Vidi odluke Okružnog suda u Banja Luci broj: Ž-198/99 od 4.11.99 ; Ž-110/99 od 27.3.2000 ; Ž-138/00 od 3.4.2001 ; Ž-943/97 od 11.8.1998 ; Ž-112/00 od 20.7.2001 ; Ž-76/99 od 2.11.1999 ; Ž-37/02 od 7.3.2002

69 Vidi odluke Okružnog suda u Banja Luci broj: Ž-100/98 od 26.11.1998 ; GŽ-956/98 od 14.04.1999 i Ž-59/97 od 28.11.1998

Opreza radi, potrebno je ukazati da **zavode kao zdravstvene ustanove** koje imaju u vidu odredbe čl.22 Zakona o zdravstenoj zaštiti RS⁷⁰⁷⁴ (na primjer : ranije Zavod za zaštitu zdravlja RS, a sada Institut za zaštitu zdravlja RS, Zavod za transfuziju krvi, Zavod za rehabilitaciju i dr.) treba strogo razlikovati od **republičkih zavoda kao republičkih upravnih organizacija** u smislu odredaba čl.27 Zakona o ministarstvima⁷¹⁷⁵. (na primjer : Republički zavod za statistiku, Republički zavod za arhivsku građu, Republički hidrometeorološki zavod, Republički zavod za cijene, Republički pedagoški zavod i dr.), a o kojima je bilo riječi u podnaslovu **“Pravobranilaštvo kao zastupnik po Zakonu”**.

Naime, kao što je to već izloženo, ustanove, bez obzira da li su zdravstvene, obrazovne ili pak neke druge, ne zastupa po zakonu pravobranilaštvo, već direktor ustanove ili pak drugo poslovno sposobno lice na koje direktor kao zastupnik ustanove ovo ovlaštenje prenese.

Izneseni pogrešan pravni stav Okružnog suda u Banjoj Luci po kome obrazovne i neke druge ustanove **ex lege** zastupa Republičko javno pravobranilaštvo, nažalost, nije uočio ni Vrhovni sud Republike Srpske jer u revizionom postupku⁷²⁷⁶ nije sankcionisao povrede parničnog postupka koje su navedenim predmetima zbog takvog pravnog stava počinjene, mada je na povredu parničnog postupka iz čl.354 st.2 t.10 alineja II Zakona o parničnom postupku (koji je u vrijeme donošenja navedenih odluka bio na snazi), bio dužan da pazi po službenoj dužnosti.

Iako je ova povreda postupka predviđena i u novom parničnom procesnom zakonodavstvu⁷³⁷⁷ kao žalbeni i revizijski razlog koji dovodi do ukidanja odluke (**“...ako stranku koja je pravno lice nije zastupalo ovlašteno lice”**,...), Vrhovni sud Republike Srpske, u nekim svojim odlukama⁷⁴⁷⁸, izražava stav, da direktor navedenih ustanova, kao njihov zastupnik po zakonu, može dati ovlaštenje Republičkom javnom pravobranilaštvu da ga zastupa u parničnom postupku.

Ovakav stav, pomenuti sud zasniva na odredbama čl.5 Zakona o javnom pravobranilaštvu (Sl.glasnik RS, br.17/93, 14/94 i 32/94), koji je u vrijeme zasnivanja i trajanja navedene parnice bio na snazi, iako navedeni stav (da direktor škole može dati ovlaštenje Republičkom javnom pravobranilaštvu da zastupa školu u parničnom postupku), nema uporišta u čl.5 Zakona o javnom pravobranilaštvu, odredbama Zakona o javnim službama, Zakona o srednjoj školi, Zakona o preduzećima, niti u odredbama Zakona o parničnom postupku.

Naime, iz odredbe čl.5 Zakona o javnom pravobranilaštvu, (Sl.glasnik RS, br.17/93, 14/94 i 32/94), niti ostalih odredaba navedenog zakona, ni najširim tumačenjem se ne

70 Vidi odluku Okružnog suda u Banja Luci broj: Ž-37/02 od 07.03.2002

71 Vidi Sl.glasnik Republike Srpske br.18/99 ; 23/99 ; 58/01 i 62/02.

72 Vidi Sl.glasnik Republike Srpske br.70/02

73 Vidi odluke Vrhovnog suda Republike Srpske broj: Rev.56/00 od 15.06.2000 ; Rev.117/00 od 26.09.2000 ; Rev.252/01 od 26.7.2002 ; Rev.51/99 od 17.8.1999 ; Rev.315/01 od 10.05.2002 ; Rev.36/00 od 28.11.2000 ; Rev.317/02 od 18.10.2002

74 Vidi čl.227 st.3 i čl.249 st.3 ZPP

može izvesti zaključak da direktor škole može dati ovlaštenje Republičkom javnom pravobranilaštvu da ga zastupa u parničnom postupku.

Takav zaključak, pogotovo ne proističe iz odredaba Zakona o pravobranilaštvu Republike Srpske od marta mjeseca 2005 godine.

Isti se ne može izvesti ni iz čl.41, 42 i 63 Zakona o preduzećima, a ni ostalih odredaba pomenutog zakona.

Naime, iz odredbe čl.41 st.2 pomenutog Zakona proističe da se osnivačkim aktom odnosno statutom preduzeća može odrediti da preduzeće, pored direktora zastupaju i druga lica, kao i ograničenja u zastupanju, što se upisuje u sudski registar.

Nadalje, iz odredbe čl.42 istog Zakona, proističe da zastupnik preduzeća može, u okviru vojih ovlaštenja, dati drugom licu pismno punomoćje za zastupanje preduzeća.

Nakon analize navedenih zakonskih odredaba odmah se može uočiti da se ovlaštenje za zastupanje preduzeća (čl.41 Zakona) odnosno punomoćje može dati **određenom licu**, dakle licu koje ima pravni subjektivitet i poslovnu sposobnost, što znači poslovnom sposobnom fizičkom ili pravnom licu.

Argumentum a contrario, može se dakle zaključiti, da se ovlaštenje za zastupanje ne može dati nekome ko nema pravni subjektivitet niti poslovnu sposobnost, pa time ni Pravobranilaštvu RS kao samostalnom republičkom organu koji nema pravni subjektivitet.

Raniji Zakon o parničnom postupku (čl.90 st.1 ranijeg ZPP), sadržavao je izričitu odredbu da punomoćnik može biti svako **lice** koje je potpuno poslovno sposobno, što je isključivalo mogućnost da punomoćnik bude neko ko nema pravni subjektivitet, dok novi ZPP, u odredbi čl.305 decidno propisuje koja to lica mogu biti punomoćnici stranaka u parničnom postupku, bilo da su one fizička ili pravna lica. I iz navedenih odredbama proističe da punomoćnici u parničnom postupku mogu biti samo lica sa pravnim subjektivitetom, obzirom da je drugim propisima (Zakonom o advokaturi, Zakonom o preduzećima, propisima o službama pravne pomoći i dugim materijalno-pravnim propisima) propisano koje uslove trebaju da ispunjavaju određena lica za da bi mogla da obavljaju poslove zastupanja pred sudovima i drugim nadležnim organima.

U svim navedenim propisima se naglašava pravna i poslovna sposobnost fizičkih i pravnih lica kao zastupnika.

Stoga se zaključak da zastupnik odnosno punomoćnik pravnog lica (škole) u parničnom postupku može biti pravobranilaštvo ako ga za to ovlasti direktor tog pravnog lica, ne može izvesti ni najširim tumačenjem svih odredaba o zastupanju i punomoćstvu sadržanim u ranijem i važećem Zakonu o parničnom postupku.

Imajući u vidu izneseno, možemo zaključiti da gore izneseni stav Vrhovnog suda Republike Srpske izražen u rješenju Rev.236/02 od 30.04.2004 godine, prema kome direk-

tor ustanove može ovlastiti pravobranilaštvo da ga zastupa u parničnom postupku nema uporišta u našem procesnom i materijalnom zakonodavstvu, te da je kao takav pravno neodrživ.

Obzirom da je Vrhovni sud Republike Srpske, zbog pogrešnog pravnog stava izražene u gore navedenom rješenju i nakon stupanja na snagu Zakona o Pravobranilaštvu RS nastavio da toleriše^{75, 79} nezakonitu praksu zastupanja ustanova po Pravobranilaštvu RS, ovim radom se ukazuje da je krajnje vrijeme da se sa takvom arbitranošću konačno prestane jer ista ugrožava pravnu sigurnost u najširem smislu.

ZAKLJUČAK

Iznesena razmatranja nesumnjivo ukazuju na važnu ulogu i izuzetan značaj pravila o strankama i zastupnicima u našem procesnom zakonodavstvu.

Od jasnog i preciznog normiranja pravila o strankama i zastupnicima, te pravilne primjene zakonskih odredaba o strankama i zastupnicima u parničnom i drugim sudskim i upravnim postupcima u velikoj mjeri zavisi ekspeditivnost i efikasnost u postupanju sudova i upravnih organa, te ostvarenje pravozaštitnih zahtjeva stranaka u svim postupcima.

Nedoumice i pogrešni stavovi sudova u pogledu odgovora na pitanje ko je zastupnik ustanova u parničnom postupku, u dobroj mjeri su posljedica nepreciznosti u formulisanju ovlaštenja Republičkog javnog pravobranoca u samom tekstu Zakona o javnom pravobranilaštvu koji je doskora bio na snazi u Republici Srpskoj, što je opravdalo intervenciju zakonodavca koja je uslijedila februara mjeseca 2005 godine, kada je donesen novi Zakon o pravobranilaštvu Republike Srpske.

⁷⁵ «Prema tome, iz svega slijedi da direktor po zakonu zastupa srednju školu iako i Republičko javno pravobranilaštvo, shodno odredbi člana 5 Zakona o javnom pravobranilaštvu (Sl.glasnik RS, br.17/93, 14/94 i 32/94) vrši poslove pravne zaštite imovinskih prava i interesa Republike Srpske, opštine i njihovih organa, drugih organa i organizacija koje se finansiraju iz budžeta i fondova koji imaju svojstvo pravnog lica, te javnih preduzeća i drugih pravnih lica koje osnivaju društveno-političke zajednice, kada je o propisom predviđeno ili uz eventualno ovlaštenje zakonskog zastupnika takvog pravnog lica, što će reći, da srednju školu može zastupati Republičko javno pravobranilaštvo samo uz ovlaštenje direktora.» (Citirano iz Rješenja Vrhovnog suda Republike Srpske br.Rev.236/02 od 30.04.2004 godine.) Vidi i odluku istog suda br.Rev.452/02 od 09.03.2004 g objavljenu u Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Republike Srpske br.1/2004, sent.123, str.218-219. Vidi presude Vrhovnog suda RS br.101/05 od 28.03.2006 godine i br.Rev.309/04 od 30.05.2006 godine.

LITERATURA:

1. Ante Verona i Srećko Zuglia, *Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama-GPP*, Tisak jugoslovenske štampe d.d., Zagreb, 1932.
2. *Aktuelna sudska praksa iz Građanskog procesnog prava*, Posl.biro, Beograd, 1996.
3. Borivoje Poznić: "Građansko-procesno pravo" – XI dopunjeno izdanje "Savremena administracija", Beograd, 1989.
4. Velizar Rakonjac, "Da li je pravobranilaštvo zakonski zastupnik ili punomoćnik interesnih zajednica i OUR koje se finansiraju iz njenih fondova", *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* br. 3/77, Novi Sad, 1977.
5. Gordana Stanković: "Građansko proc. pravo pravo" Zavod za udžbenike i nastavna sredstva" Beograd, 1989.
6. Georg Najman, *Komentar građanskog parničnog postupka I i II*, Beograd, 1935.
7. Kulenović, Mikulić. Milišić, Stanišić, Vučina, *Komentari Zakona o parničnom postupku u Federaciji BiH i Republici Srpskoj*, Izdanje Savjeta Evrope i Evropske komisija, Sarajevo, 2005.
8. Mihajlo Dika i Jozo Čizmić, *Komentar ZPP FBiH*, Osce, Sarajevo, 2000.
9. Milojica Cvijović, "Zastupanje ustanova i javnih preduzeća u parničnom postupku", *Pravni informator* br.12/99, str.51-52, Beograd, 1999.
10. Radoslav Ćosić i Tomislav Krsmanović "Aktuelna sudska praksa iz GPP", "Poslovni biro", Beograd, 2000.
11. Srećko Zuglia, "Građansko procesno pravo Kraljevine Jugoslavije" sveska I, IKP "Geca Kon" a.d. Beograd, 1936.
12. Siniša Triva, Velimir Belajec i Mihajlo Dika, "Građansko parnično procesno pravo", VI izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine, Zagreb, 1986.
13. Tomislav Ralčić i Vitoje Tanasković, "ZPP sa komentarom, sudskom praksom i obrascima" NIP "Književne novine", Beograd, 1977.
14. Tomislav Krsmanović i Žarko Bogdanović, "Najnovija sudska praksa iz parničnog postupka", Beograd, 1999.
15. Tomislav Krsmanović, "Parnica u praksi", Poslovni biro, Beograd, 2002.
16. Zuglia-Triva, *Kometar Zakona o parničnom postupku*, Narodne Novine, Zagreb, 1957.
17. Života Janković, Milka Janković, Hranislav Karamarković i Dragoljub Petrović, *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Savremena Administracija, Beograd, 1990.

Abstract: In addition to general exposure to the concept of the civil litigation process and the participants of relations, the article discusses the theoretical and legislative solutions for parties and representatives and their position and role in civil proceedings, with reference to the appropriate examples from case law.

There has been generally emphasis on the party and civil ability, and the ability of defendant and other participants in litigation to independently take civil action, with special emphasis on their process identification in civil proceedings.

Special attention is devoted to all forms of representation in civil proceedings, and especially so. bodies-and representatives of different treatment courts in some cases.

Key words: parties, agents, attorneys, litigation, legitimation in proceeding